non quia ad eos gradus permittatur ascendere; sed quia in minoribus ministrare illi liceat. Conc. Tolet. 1. *can.* 4. *Subdiaconus autem defuncta uxore, si uxorem aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerat, removeatur, & habeatur inter Ostiarios, & Lectores, ita ut Evangelium, & Epistolam non legat*. Quæ verba falso tribuuntur Martino Papæ a Gratiano *in cap. Subdiaconus*, 34. *dist.* Et licet aliquando tantum bigamis prohibeatur ad Sacros Ordines ascendere, ut in Synodo Rom. sub Hilario, anno 466. celebrata, *can.* 2. *Cavendum ergo in primis est, ne ad sacros gradus quisquam qui uxorem non virginem duxit, aspiret*. Non tamen ideo permittitur illis ad minores gradus ascendere.

13 Exponitur c. 15. 28. q. 3. Secundo adversatur textus *in cap.* 1. 28. *qu.* 3. cujus pars extat *in cap. unico* 26. *dist.* ubi D. Hier. affirmat, cum qui duas uxores habuit, unam ante Baptismum, & aliam post, ad ordines promoveri posse: igitur regulariter indistincte verum non est, bigamum ab ecclesiasticis gradibus arceri. Pro hujus textus expositione examinanda est illa celebris, non solum apud Interpretes, verum apud Sanctos Patres vexata quæstio, utrum videlicet qui ante Baptismum cum vidua contraxit matrimonium, aut cum duabus, vel cum una antea, & postea cum alia, bigamus sit? Et pro negativa sententia D. Hieronymi faciunt Gennadius Massiliensis *de eccles. dogmat. cap.* 72. ibi: *Maritum duarum post Baptismum matronarum, Clericum non ordinandum*. Et textus *in cap.* 1. & 2. 33. *dist.* & illæ juris rationes. Prima, nam homicidium commissum ante Baptismum, non inducit irregularitatem, *cap.* 1. & 4. 51. *dist.* non enim D. Paulo obstitit consensus in necem S. Stephani, *Actor. cap.* 7. ut ad Sacerdotium ascenderet, *cap. quod dic* 5. 75. *dist.* Deinde quia hæc bigamiæ irregularitas provenit a jure positivo: sed constitutio juris positivi non ligat insidelem ante Baptismum, *cap. gaudemus* 8. *de divortiis*; quia juxta Apostolum: *De his qui foris sunt, quid ad nos?* Sententia vero affirmativa, videlicet ex matrimonio contracto ante Baptismum cum vidua, vel uno ante Baptismum celebrato, alio post Baptismum contracto, bigamiæ irregularitatem contrahi, expresse docetur a D. Ambrosio *in cap. penult.* 26. *dist.* & statuitur ab Innocentio I. *in cap.* 3. 26. *dist. cap. si quis* 13. 34. *dist.* in Concilio Valentino Galliæ *cap.* 1. ibi: *Neminem de bigamis, aut internuptiarum maritis ordinari Clericos posse; nec requirendum, utrumne initiati Sacramentis divinis, an Gentiles, ac se infelicis sortis necessitate maculaverint*. Tenent eam Castro *lib.* 2. *de lege penali, cap.* 14. Barbosius *to.* 5. *anno Christi* 405. Sayrus, Hugolinus, & alii relati a Gibalino *ubi supra*: & faciunt pro ea rationes adductæ *in cap.* 2. 3. & 4. 26. *dist. cap.* 2. 28. *qu.* 3. & ea præcipua. Nam hæc irregularitas contrahitur ex defectu significationis Sacramenti: sed per Baptismum peccata, non defectus tolluntur, ut late probat Ant. Aug. *in epit. juris, lib.* 22. *tit.* 24. Et hac opinione retenta, non obstant contraria fundamenta. Non primum deductum *ex d. cap.* 1. 26. *dist.* nam D. Hieron. in hac parte discessit a communi sententia; non tamen ideo hæreticus dici potuit, cum non pertinaciter contra Ecclesiæ communem sententiam eam propugnasset, ut contigit D. Cypriano asserenti, ab hæreticis baptizatos rebaptizandos esse, *cap. si quis* 70. 1. *quæst.* 1. notat Castro *verbo Baptismus, hæresis* 6. Baronius *t.* 3. *anno Christi* 314. Nec etiam obstat textus *in cap.* 1. 33. *dist.* observo enim illius Canonis duplicem esse versionem; in ea enim, quæ est Gentiani Herberti, & probat Ant. Aug. *in epit. juris, lib.* 4. *tit.* 7. *cap.* 1. legitur: *Qui post sanctum Baptisma duobus coniugiis fuerit implicitus*; juxta quam litteram nulla est difficultas, quia supponit utrumque conjugium contractum fuisse post Baptismum: in veteri tamen editione quæ extat 2. *tom. Conc. Sixti V.* & probant Zonaras *in eo can.* & Coccius *ubi supra*; legitur: *Si quis post Baptismum fuerit secundis nuptiis implicitus*; juxta quam lecturam favere videtur opinioni D. Hieronymi. Sed tunc respondet Bellarm. *dict. lib.* 1. *de Clericis, cap.* 11. *object.* 6. Apostolos illis primis temporibus ob hominum penuriam dispensasse cum illis, qui ante Baptismum plures uxores acceperant; deinde docet P. Suarez *de censuris disp.* 49. *sect.* 6. in eo Canone non desiderari, ut utrumque matrimonium post Baptismum contraheretur; sed tantum ut post Baptismum quis inveniatur secundis nuptiis implicitus; quod verum est, etiamsi ante Baptismum unum, post Baptismum aliud contraxit matrimonium. Quo modo etiam accipiendi sunt textus *in cap.* 2. 33. *dist.* Gennadius in verbis supra relatis, quæ reperiuntur *in d. cap.* 2. 33. *dist.* Nec in eis potest deduci argumentum a contrario sensu, quia illud non procedit quoties absurdum sequitur, *cap. Joseph, de V. S. l. conventicula, C. de Episc. & Clericis*. Neque quod dicebamus de effectu Baptismi, adversatur; nam illud procedit in irregularitate, quæ ex delicto provenit: nam cum per Baptismum non solum peccatum, verum ejus vestigium tollatur, Ant. August. *ubi supra, d. tit.* 14. irregularitas ex delicto proveniens cessat: at vero irregularitas ex bigamia proveniens, ex defectu, non vero ex delicto nascitur, ut supra dixi: unde non tollitur per Baptismum. Nec ultima ratio contrariæ sententiæ obstat, quia ut recte satisfaciunt Sayrus supra, *c.* 3. *n.* 25. Covarr. *in d. Clement. p.* 1. §. 2. *n.* 5. lex Pontificia non ligat ipsos bigamos infideles, dum in infidelitate sunt, sed postquam per regenerationem Baptismi intra Ecclesiæ gremium constituuntur; quo casu jam legibus Ecclesiasticis tenentur.

CAPUT VI.

a *Archiepiscopo* b *Lunden. Apost. Sed. Legato.*

QUia circa minima, & maxima frequenter humanus deficit intellectus, prudentis est quærere ubi scrupulus dubitationis occurrit. Sane postulasti per Sedem Apostolicam edoceri, si Presbyteri successive duas concubinas habentes, bigami censeantur, ut cum eis tamquam cum irregularibus, quoad executionem sui officii nequeat dispensare? Et si Presbyterorum filii sint indifferenter ad Sacros Ordines promovendi? Et utrum Sacerdotes Sveciæ in publicis debeas tolerare conjugiis, qui super hoc se asserunt cujusdam Summi Pontificis privilegio communitos. Ad quæ sic duximus respondendum, quod cum Sacerdotes prædicti, sive uno, sive diversis temporibus plures habuerint concubinas, irregularitatem non incurrerint bigamiæ, cum eis tamquam simplici c fornicatione notatis, quoad executionem Sacerdotalis officii poteris dispensare, si vivere curaverint continenter. De Presbyterorum vero filiis tam ex decreto d Urbani Papæ II. quam e Concilio colligitur e Pictavensi, quod ad Sacros non sunt Ordines promovendi, nisi aut in cœnobiis, aut in canonica regulari religiose fuerint conversati. De Presbyteris autem Sveciæ certum non possumus dare responsum, nisi viderimus privilegium, quod prætendunt. f Quæsivisti præterea, utrum in Canonum incidant laici sententiæ promulgatæ, qui Sacerdotes, aut alios Clericos in manifesto furto comprehensos contractaverint violenter, si citra violentiam nequeant comprehendi? Et si Clericus, quem vehementer præsumis esse falsarium, ad tuam præsentiam citatus legitime venire contemnens, citra excommunicationis sententiam ad judicium per violentiam trahi possit? Ad hæc taliter respondemus, quod in neutro casuum prædictorum sententia excommunicationis incurritur, dummodo mandatum interveniat Prælatorum, quorum tales Clerici sunt jurisdictioni subjecti; cum hoc non ipsi laici, sed illi potius, quorum auctoritate id faciunt, facere videantur: nec amplius laicorum violentia extendatur, quam defensio, seu rebellio exegerit Clericorum. g Subsequenter etiam quæsivisti, utrum Monachi omnium Sanctorum privilegium bonæ memoriæ E. prædecessoris tui super Episcopalibus decimis retinendis indultum, extendere valeant ad possessiones postmodum acquisitas, & in posterum acquirendas. Super quo tale damus tuæ fraternitati responsum, quod si decimarum illarum remissio facta extitit secundum Canonicas sanctiones, prædecessor tuus indefinite decimas episcopales Monasterio remittendo, cum nihil exceperit, & poterat excepisse, ac in beneficiis plenissima sit interpretatio adhibenda, nec debeat una eademque substantia diverso jure censeri, intellexisse videtur non solum de decimis possessionum illius temporis, sed futuri. h Sane quia contingit interdum, quod nullo accusatore publice comparente, qui matrimonium impetat jam contractum, ad te privata quorumdam assertio defert consanguinitatis, vel affinitatis impedimentum, an sub silentio præterire, an ad denominationem jumentalium, ut tuis verbis utamur, procedere debeas, quæsivisti? Ad hoc sic breviter respondemus, quod si personæ graves, quibus fides sit merito adhibenda, tuæ fraternitati denuntient, quod hi, qui matrimonio sunt conjuncti, se propinquitate contingant, etiamsi nullus manifestus appareat accusator, ex tuo procedere potes officio, ut veritate fotente inquisita, quod postulaverit juris ordo decernas, maxime si ex tali copula scandalum sit subortum. Porro de nobili Viro N. pro cujus dispensatione, indulgentia scilicet remanendi cum ea, quæ ipsum quinto gradu consanguinitatis contingit, a Sede Apostolica obtinenda, falsa nobis causa fuerat allegata, proles videlicet; cum tamen ante dispensationem obtentam unica filia, quam habebat, viam fuerit universæ carnis ingressa, prout tua consultatio continebat, dissimulare poteris, ut maneat in copula sic contracta, cum ex separatione, sicut asseris, grave videas scandalum imminere? Tu denique frater Archiepiscope super teipso, &c. Datum Signiæ, Non. Octobr. Pont. N. anno XVI.

NOTÆ

NOTÆ.

1 a *Archiepiscopo.*) Absaloni videlicet Lundensi Præsuli, qui variis legationibus Apostolicæ Sedis perfunctus, pluribusque rebus præclare in ipsa Civitate fortique peractis, quievit in pace anno 1201. quo anno plura de eo adducit Spondanus *n.* 4.

2 b *Lundensi.*) Ita emendanda, & restituenda est hæc inscriptio ex epistolis editis a Bosqueto, ubi *l.* 4. *regestr.* 16. *ep.* 118. reperitur integra nostra epistola, quæ in partes secata reperitur in hoc volumine in præsenti, & *in cap. quia circa, de privil.* De Ecclesia Lundensi egi *in c.* 2. *de consuetudine*.

3 c *Simplici fornicatione.*) Ex his verbis deduci videtur, laplum carnis in Sacerdote tantum simplicem fornicationem esse, non autem continere circumstantiam mutantem speciem, aut notabiliter inter eam aggravantem, quod & docuerunt Cardinalis *in Clement. ad nostram, vers.* 7. *de hæreticis*, Bermondus *de publicis concubinis*, §. *alios non publicos*, *n.* 12. Julius Clares §. *fornicatio*, *n.* 18. Avendanno *in leg.* 9. *Tauri, glossa* 10. *n.* 10. Guttierez *in practicis*, *l.* 2. *cap.* 7. *n.* 44. & alii, quos dabimus *in cap.* 4. *de coenat. spiritual.* Sed contrarium, imo hujusmodi accessum Clerici etiam ad solutam, non esse simplex peccatum, sed circumstantiam continere necessario in confessione explicandam, docent omnes Summistæ de circumstantiis peccatorum agentes. Neque contrarium probat textus noster in verbis supra relatis; nam accessus ad concubinam dicitur simplex fornicatio, non ad excludendam malitiam, & peccati gravitatem, sed facta comparatione cum matrimonio ad inducendam bigamiam. Ut enim distinguatur hic accessus a copula maritali, appellatur simplex fornicatio. Ita hæc verba acceperunt Suarez *to.* 2. *lib.* 2. *de religione*, *c.* 6. *n.* 12. Sanchez *l.* 7. *de matrim. disp.* 27. *n.* 20. & 21. Azor *to.* 1. *instit. moral. lib.* 13. *cap.* 12. *qu.* 6. Acunna *in cap. Presbyter*, 28. *dist.* Balbos *in cap.* 5. *de jurejurando, cap.* 29. Barbosa *de potest. Episc. allegat.* 15. *n.* 9.

d *Urbani.*) De quo *in cap.* 1. 56. *dist.*

e *Pictavensi.*) De quo *in cap.* 1. *de filiis Presbyterorum*.

f *Quæsivisti.*) Hæc pars epistolæ reperitur *in cap. ut fama*, §. *laici*, *de sentent. excom.* cujus textus inscriptio ex præsenti emendanda est.

g *Subsequenter.*) Hæc verba extant *in cap. quia circa, de privil.*

h *Sane.*) Incipit decisio textus *in c. p. fine, de consang. & affin.* quæ supplenda est ex præsenti epistola.

COMMENTARIUM.

EX verbis compilatis a Raymundo in præsenti omnes repetentes deducunt, habentes plures concubinas, bigamos ex eo non esse; nam cum bigamia provenit ex defectu significationis Sacramenti, & in eis nullum detur matrimonium, recte asseritur, ipsos bigamiæ irregularitatem non contrahere. Nec contrarium probant textus *in cap. si quis post acceptum*, *cap. laici*, 34. *dist.* ubi asseritur, cum qui post uxorem concubinam habuit, ordinari non posse. Nam omissa solutione Basilii Legion. *lib.* 7. *de matrim. cap.* 53. qui asserit concubinam ibi accipi pro uxore injuste ducta, ut aliquando in jure nostro accipitur, ut *in cap. si qui non habet*, *cap. Christianis*, 34. *dist.* unde cum secutum fuisset secundum matrimonium, ideo bigamum eum fieri dicendum est, tam *in d. cap. si quis post acceptum*, 33. *dist.* quam *in cap. si laici*, 34. *dist.* non affirmari eum, qui post uxorem habuit concubinam, esse bigamum; sed esse irregularem, quæ irregularitas non ex defectu Sacramenti, sed potius ex delicto nascitur. Quare licet pœnis bigamorum puniantur, qui uxores habentes, concubinas retinent; non tamen ideo bigami censendi sunt. Quomodo etiam intelliguntur textus in Concilio Gerundensi *can.* 8. *Si quis de laicis post uxorem, aliam cujuscumque conditionis cognoverit mulierem, in Clero nullatenus admittatur*. Conc. Aurel. 3. *can.* 9. *authent. de Sanctissimis Episcopis, cap.* 12. *collat.* 9.

Sed huic decisioni expresse adversatur textus *in c.* 2. 33. *dist.* ubi legitur cujus verba ita refert Rabanus Maurus *lib.* 4. *de universo*, *c.* 2. 33. *dist.* 10. *Maritus duarum post Baptismum matronarum Clericus non est ordinandus, neque is, qui unam quidem, sed concubinam, non matronam habuit; nec ille qui viduam, & repudiatam, vel meretricem*. Ex quibus expresse constat eum qui habuit concubinam, aut meretricem duxit uxorem, non posse ad gradus sacros ascendere, tamquam bigamum: igitur multo magis qui plures habuit concubinas. Cui difficultati variis modis satisfacere intendit Suarez *de censur. disp.* 48. *sect.* 3. *n.* 7. cujus solutionibus omissis, ex supra traditis respondendum est, in eo textu concubinam habentem ordinari non posse, aut meretricem ducentem, non quia vere bigamus sit, aut propter defectum significationis; sed propter delictum ex eo, quod concubinam habuit, perpetratum.

CAPUT ULT.

a Idem.

ANobis fuit. *Et infra*: Ille autem, qui in Subdiaconatus ordine constitutus, de facto tantum (quia de jure non potuit) duxit viduam in uxorem, profecto bigamus non existit: sed nec viduæ potest in veritate dici maritus, cum inter ipsum, & illam non fuerit vinculum maritale contractum: cum eo tamen contra doctrinam Apostoli, tamquam marito viduæ dispensare non licet, non propter Sacramenti defectum, sed adfectum intentionis cum opere subsequuto.

NOTÆ.

a *Idem*:) Textus iste non reperitur in aliqua ex collectionibus, neque in epistolis Innocentii III. Quare existimo textum hunc esse Gregorii IX. cujus decisiones ultimo loco compilantur hoc Decretalium volumine: cui autem referibat compertum non est.

TITULUS XXII.

De Clericis peregrinis.

CAPUT PRIMUM.

Alexander III. *Cenoman. a Episcopo.*

QUa nos duxit fraternitas consulendos, quid agendum sit de Clericis, qui in remotis regionibus ordinati, litteras eorum ostendunt, a quibus sibi proponunt manus impositas, & incertum est, utrum eorum sigilla sint, quæ repræsentant. Tuæ igitur consultationi significatione præsentium indulgemus, tutius esse, ut in his statuta Patrum veterum observentur, quam novum aliquid statuatur. Statutum est autem de transmarinis, ut ad minus quinque Episcoporum super ordinatione sua testimonio muniantur. Quod in aliis, qui similiter sunt incogniti, credimus observandum. Ita tamen, ut in suspensione aliquo tempore habeantur, in quo videntes plenius de ipsorum actibus instruantur. Sed de inferioribus ordinibus oportuit inquiri; quia posset contingere, ut aliquibus prætermissis, saltum fecissent. His autem peractis, si digni inventi fuerint, circa eos poterit dispensari.

NOTÆ.

a *Episcopo.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. unico*, & post Concil. Lateranen. *part.* 26. *cap.* 20. idest Guillelmo, qui Alexandri III. temporibus præerat Ecclesiæ Cenomanensi, ut referunt Chenu, & Fratres Sarmatani in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ. Alia etiam pars hujus Decretalis extat *in cap. ad hæc, de testam.*

CAPUT

C A P U T II.

Innocentius III. a *Constantinop. Patriarcha.*

INter quatuor animalia. *Et infra*: Consuluit nos insuper tua fraternitas, utrum Clericos ad te sine suorum ordinatorum litteris venientes, & offerentes præstare corporaliter juramentum, quod sint in quovis ecclesiasticorum ordinum constituti, debeas ad superiores ordines *b* promovere. Nos igitur consultationi tuæ taliter respondemus, quod nisi de ipsorum ordinatione canonica per idonea tibi constiterit argumenta, eos nec in illis suscipere, nec ad majores debes ordines *c* promovere, præsertim antequam eorum conversatio fuerit approbata.

N O T Æ.

1 a *Constantinop.*) Ita etiam legitur in tertia collectione; *sub hoc tit. c. 1. & in c. inter, de majorit. & obed. cap. inter, de Cleric. non resid. c. inter, de relig. domib.* ubi extant aliæ partes hujus epistolæ. De hac Patriarchali Ecclesia egi *in c. quanto, de consecr.* & integram hanc epistolam transcribo ex gestis Innoc. III. *fol.* 107. ubi ita habetur.

Inter quatuor animalia, quæ in medio Sedis, & in ejus circuitu describuntur, facies aquilæ ab Ezechiele desuper ipsorum quatuor memoratur: quoniam inter quatuor Patriarchales Ecclesias, Antiochenam, Alexandrinam, Hierosolymitanam, & Constantinopolitanam, quæ per animalia supradicta significantur, quas Apostolica Sedes in medio habens, quasi filias amplectitur spirituales, cui eodem sunt circuitu quasi famulæ obsequentes, ipsa Constantinopolitana post Apostolicam Sedem excellentia præeminet dignitatis, ad cujus exaltationem tanto libentius aspiramus, quanto idipsum honorabilius membrum Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ arctius amplexantes, ipsius auxilio temporibus istis eamdem amplius noscimus indigere, ac tuas, qui eodem Domino disponente præesse dignosceris, petitiones libentius promovere disponimus, quibus non repugnat honestas, nec aliis præjudicium generatur: cum a nobis injuriarum actio non debeat exoriri, a quibus jura, tamquam a fonte ad ceteros derivantur. Licet igitur in quantum possumus, tuo velimus honori deferre, ac tuas preces effectui mancipare, petitionem tamen illam nequimus exaudire, qua postulasti a nobis, ut donationes Ecclesiarum, & benefactorum a dilecto filio P. tituli Sancti Marcelli Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato, te præsente, ac penitus inconsulto, cum nimiam multitudinem Ecclesiarum contulit, easque jure perpetuo absque tuo consensu, & Capituli majoris Ecclesiæ tradidit possidendas, dignaremur auctoritate Apostolica irritare: quoniam idem Legatus per suas litteras nobis intimavit, quod quamdam Ecclesiam, postquam a nobis litteras legationis accepit in Constantinopolitano Imperio exercendæ, quibusdam Ecclesiis, & locis Hierosolymitanæ Provinciæ contulit, quibus eædem Ecclesiæ ad custodiendam fuerant assignatæ, ut licet sic subveniretur utrinque necessitatibus Terræ Sanctæ, cum quasdam quibusdam aliis locis religiosis, quorum nantii ad vocationem charissimi in Christo filii B. Constantinopolitani Imperatoris Illustris illuc accesserant, assignavit, quosdam Clericos, inspecta utilitate, quæ de ipsorum institutione poterat provenire, in quibusdam Ecclesiis procurans Clericos ordinare. Verum quia visum est ei, quod ordinata per ipsum intenderis immutare post recessum ejus, præcedentibus dilecto filio Benedicto tituli Sanctæ Susannæ Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato, & multis de Clero, ac etiam temetipso, omnia quæ per ipsum fuerant ordinata Sedis Apostolicæ protectioni supponens, ne ipsorum aliquod immutares, ad nostram audientiam appellavit, a tunc instanti passagio usque ad annum suæ terminum appellationis præfigens. Cum igitur rationabilem terminum dictus Legatus appellationi præfixit, quam emisit, qui ex tam rationabili causa, videlicet obedientiæ bona, & obsequio Terræ Sanctæ, usque ad biennium ipsum potuit prorogasse, appellatione pendente, juxta Canonicas, & legitimas sanctiones, sicut tua fraternitas non ignorat, in ipsius absentia non debuit eorum aliquid immutari: præsertim cum præsumi valeant rite facta, donec in contrarium probaretur; & id fieri sine illorum præjudicio non valeret, quibus dictæ Ecclesiæ, seu beneficia auctoritate Apostolicæ Sedis sunt collata; cum nec citati fuerint, nec absentes per contumaciam, seu convicti, sed penitus indefensi. Si quas vero de ipsis non duximus aliquibus confirmandas, juxta communem formam id noveris faciendum, videlicet sicut ea juste possident, & quiete. Super eo vero mirari non debes, sicut idem Legatus asserit, quod ipse te præsente, ac inconsulto Ecclesias, & beneficia contulit memorata, cum & tu ipse multo majora, Ecclesiam videlicet Sanctæ Sophiæ, quæ caput Patriarchatus existit, necnon Archiepiscopatus, & Episcopatus, ipso præsente, & irrequisito penitus, qui vices nostras gerebat, ibidem curaveris ordinare. Quamvis ergo tuam propter præmissam petitionem juxta tuum desiderium nequimus exaudire, tuo tamen, quantum cum nostra possumus honestate, volentes honori deferre, fraternitati tuæ duximus concedendum, ut ii, qui Ecclesias illas, seu beneficia possident, obedientiam tibi debitam exhibeant, & devotam; nisi forte aliqua illarum Ecclesiarum in captione regiæ Civitatis a jurisdictione Patriarchæ legitime fuisset exempta. Subsequentem vero petitionem, qua Ecclesias illas tibi subjici postulabas, quæ priusquam Constantinopolitana Civitas caperetur, Constantinopolitano Patriarchæ minime respondebant, duplici ratione non duximus admittendam: juris namque ratio postulavit, ut in illorum præjudicium, quibus eædem Ecclesiæ sunt subjectæ, nihil ordinaremus de ipsis. Cum vero citati sint, nec convicti, nec per contumaciam se absentent, id etiam modo fieri providentia dissuasit: ne Pisani ac Veneti, aliique quamplures apud Constantinopolim hujusmodi habentes Ecclesias, contra Imperium provocarentur hoc tempore, qui sunt alliciendi potius blandimentis, donec illud foliditate immobilius roboretur. Quod si jus tuum contra illos prosequendum duxeris tempore opportuno, faciemus auctore Domino super ipsis justitiæ plenitudinem exhiberi. Super obedientiam vero, quam ut tibi faceremus impendi ab Archiepiscopo, & Episcopis Regni Cypri similiter postulasti, fere idem quod præcedenti petitioni duximus respondendum; cum, & ipsi ante tuam extiterint promotionem exempti, cum videlicet Constantinopolitana Ecclesia erat inobediens, & rebellis, etiam in eorum ablentia circa statum ipsorum non debere aliquid immutari: justitiam enim non negabimus tibi, cum duxeris postulandam. Præterea ex parte tua fuit propositum coram nobis, quod quidam Episcoporum recte commoniti, tibi obedire contemnunt; qui tamen episcopales redditus percipere nec desistunt: quidam vero ex eis ab Episcopatibus fugiunt, ne valeant commoneri, per sex menses, vel amplius suam diœcesim deserentes; unde nobis suppliciter exorasti, ut super hoc tibi salubriter consulentes, qualiter circa illos, & ipsorum diœceses procedere debeas, devotioni tuæ scribere dignaremur. Nos igitur attendentes, quod per novitatem mutationis Imperii, & novitatem eventus fit cum maturitate plurima procedendum, fraternitati tuæ taliter respondemus, ut illos non semel, sed sæpe, videlicet primo, secundo, & tertio citare procures, & cum parere noluerint, sed in sua duxerint contumacia persistendum, ut si forte te appellationis clypeo duxerint muniendos, quam infra tempus legitimum prosequantur, ipsos per suspensionis, & excommunicationis sententias ad tuam obedientiam venire compellas; omnino si nec sic ipsorum duritia poterit emolliri, eos dilectus filius B. tituli Sanctæ Susannæ Presbyter Cardinalis, Apostolicæ Sedis Legatus, ab Episcopatus administratione removeat, & quibus præsunt Ecclesiis, de personis idoneis una tecum faciat provideri: sed in eos degradationis sententiam non promulget, ut cum eis misericorditer fiducialius agi possit. In Ecclesiis autem illorum, qui se fraudulenter absentant, ne ad ipsos citatio valeat pervenire, tuæ citationis edictum facias publicari; & si nec sic curaverint obedire, sed contra ultra sex menses Ecclesias suas deserverint, ut juxta Canonicas sanctiones eis merito debeant spoliari, contra eos quoque, sicut præscriptum est, procedatur. Cum vero Legatus ad propria remearit, tibi, quamdiu nobis, & successoribus nostris placuerit, personaliter duximus concedendum, ut contra præfatos rebelles præscripto modo procedas tamquam a Sede Apostolica delegatus. Tua insuper fraternitas postulavit, ut cum in partibus illis nimia sit Episcopatuum multitudo, illos, cum nimis sint tenues, ad paucitatem redigere tibi concedere dignaremur. Nos autem ita duximus providendum, ut id cum necessitas, vel utilitas postulaverit, per præfatum Legatum, quamdiu in partibus illis extiterit, tuo non accedente consilio, valeat adimpleri, ita videlicet, ut Episcopatus nec minuat, sed illi quem fecerit ad unam Ecclesiam ordinari, aliquot tales Ecclesias, si viderit expedire, committat, quatenus si forte pro ipsius necessitate de ipsis fuerit aliter ordinandum, quod factum est, facilius valeat immutari. Legato vero ad propria redeunte, tu, si necesse fuerit, auctoritate Sedis Apostolicæ, tamquam delegatus a nobis, facias illud idem. Postulasti postmodum per Sedem Apostolicam edoceri, qualiter Episcopatus illos debeas ordinare, etiam in quibus permixti sunt Græci pariter, & Latini, & quos debeas præficere in eisdem. Ad quod fraternitati tuæ breviter respondemus, quod in illis Ecclesiis, in quibus sunt solummodo Græci, Græcos debeas Episcopos ordinare, si tales valeas reperire, qui nobis, & tibi devoti, & fideles existant, & a te consecrationem velint recipere humiliter, & devote. In illis vero, in quibus cum Latinis Græci sunt mixti, Latinos præficias, & præferas ipsis Græcis. Ceterum nobis humiliter supplicasti, ut de nostra tibi permissione liceret constitutos, & constituendos in ecclesiasticis dignitatibus, baculis, mitris, annulis, & sandaliis insignire, ac dispensare cum illis, qui omissis minoribus, majores ordines recipere præsumpserunt. Nos ergo personaliter volentes tibi facere gratiam specialem, auctoritate tibi præsentium indulgemus, quatenus illis concedas insignia supradicta, quibus secundum morem Apostolicæ Sedis possunt honeste concedi: ac cum illis super omissione prædictorum minorum ordinum auctoritate nostra dispenses, quibus litterarum scientia, & morum gravitas suffragantur, injuncta

prius illis pœnitentia competenti. Consuluit nos insuper fraternitas tua, utrum clericos ad te sine suorum ordinariorum litteris venientes, & offerentes præstare corporaliter juramentum, quod sint in quovis ecclesiasticorum ordinum constituti, debeas ad superiores ordines promovere. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod nisi de ipsorum ordinatione canonica per idonea tibi constiterit argumenta, eos nec in illis suscipere, nec ad majores debes ordines promovere: præsertim antequam eorum conversatio fuerit approbata. Edoceri quoque de sacrificiorum, & aliorum sacramentorum ritu per Sedem Apostolicam postulasti, utrum debeas Græcos admittere, ut ea exerceant more suo, vel compellere ad ritum potius Latinorum. Ad quod fraternitati tuæ breviter respondemus, ut eos tamdiu in suo ritu sustineas, si per te revocari non possunt, donec super hoc Apostolica Sedes maturiori consilio aliud duxerit statuendum. De clericis autem, qui Ecclesias, vel præbendas sibi concessas absque justa, & necessaria causa, tuo præsertim non accedente consensu, in hac deserunt novitate, hoc tibi duximus rescribendum, quod postquam congruo tempore fuerint expectati, nisi redierint ad illas, possint eis juste privari, dummodo non sint impedimento detenti. De monasteriis quoque Græcorum in seculares canonicos convertendis, fraternitati tuæ breviter respondemus, quod quamdiu Ordines per regulares viros, sive Græcos, sive Latinos, remanere poterunt, ordinata non sunt ad seculares clericos transferenda. Sed si regulares defuerint, propter eorum defectum seculares clerici poterunt ordinari. Præterea nobis humiliter supplicasti, ut cum difficile sit tuæ jurisdictioni subjectis pro singulis quæstionibus ad Sedem Apostolicam laborare, super appellationibus modum imponere dignaremur. Cum igitur sanctæ recordationis Gregorius Papa prædecessor noster duxerit statuendum, ut si forte super rebus modicis, quæ in summa decem marcharum subsistunt, in Archiepiscoporum, & Episcoporum auditorio quæstio ventiletur, & alia partium litigantium delusorie putaverit provocandum, tunc ejus appellatione contempta, si tamen ibidem idonei poterunt inveniri, in eorum præsentia litigium sopiatur: Nos attendentes, quod nimis dispendiosum esset, & grave, propter multa maris, & terræ discrimina subditos tuos pro singulis querelis Sedem Apostolicam adire: fraternitati tuæ per Apostolica scripta indulgemus, quod in causis illis, quæ in tuo debent auditorio pertractari, si aliqua partium ad Sedem Apostolicam provocaverit, & res super qua quæstio vertitur, summam neque excesserit prætaxatam, non obstante appellationis objectu, justitia mediante procedas, vel partes compellas in aliquos compromittere, qui appellatione remota causam audiant, & debito fine decidant: illud idem facturus de levioribus causis, præsertim inter personas, quæ cum sint mere spirituales, civilem non continent quæstionem. Venetos autem habitatores Regiæ civitatis ad solvendum decimas personis, & Ecclesiis Constantinopoli existentibus, quibus de jure debent, per censuras ecclesiasticas appellatione remota compellas, non obstante consuetudine, quam habitatores Venetiarum observant, ut videlicet in morte dumtaxat deciment illa, quæ acquisierunt in vita, ne hoc prætextu Ecclesia Constantinopolitana suo fraudetur jure, si forsan ii, qui longo tempore Constantinopoli habitarant, circa finem vitæ suæ Venetias revertantur. Verum in his, & in aliis, cum discretione ac maturitate procedas, impetum, & facilitatem evitans: quoniam in hujusmodi sanius est de tarditate aliqua, quam de velocitate nimia reprehendi.

b *Promovere.*) Quando Episcopus alienus possit non subditum sacris ordinibus initiare, exposui *in c. 11. de temp. ordin.*

C A P U T III.

Idem *Patriarcha* a *Hierosolymit.*

TUæ f. discretio postulavit per Sedem Apost. edoceri, utrum clericos illos, qui ad partes Hierosolymitanas sine commendatitiis litteris veniunt, permittere debeas celebrare divina; cum plerique eorum, de quorum canonica ordinatione non constat, statim ut veniunt, præsumunt non expetita licentia celebrare. *Et infra*: Nos autem tuam in Domino solicitudinem commendantes, super primo articulo f. t. respondemus, quod nisi legitime tibi constiterit, sive per litteras, sive per testes de illorum ordinatione canonica, qui penitus sunt incogniti, non debes ipsos permittere tuis plebibus celebrare. Sed si forsan eorum aliqui secreto ex devotione celebrare voluerint, poteris sustinere.

N O T Æ.

1 a *Hierosolym.*) Cum in hac civitate maxima redemptionis nostræ mysteria perfecta essent, & in ea religio christianæ fidei cœpisset promulgari, ideo magnis laudibus eam extollunt D. Hieronymus *in Isaiam c. 2. ibi: In Hierusalem primum fundata Ecclesia, totius orbis Ecclesias seminavit.* D. Aug. *in psal.* 147. ibi: *Remissio peccatorum in Christi nomine prædicatur: ubi prædicatur? per omnes gentes: unde incipit? ab Hierusalem: communica huic Ecclesiæ; quare litigamus? cœpit enim hac Ecclesia ab Hierusalem ista terrena, ut gaudeat de Deo in illa Hierusalem celesti: ab hac enim incipit, in illa terminat: in illa tota Ecclesia erit, ab ista exordium fidei sumpsit.* Sed hæc præclara civitate funditus eversa, ut Dominus prædixerat apud Matthæum *c.* 23. quæ nunc adest, eadem non est cum illa prima jam eversa, ut refert Nicolaus I. *ad consulta Bulgaror. cap.* 92. *Hierosolymitanus autem Præsul, licet, & ipse Patriarcha dicatur, & secundum antiquam consuetudinem, ac Nicænam Synodum honorandus sit, salva tamen Metropoli propria dignitate: sed & in eadem sancta, & magna Synodo nequaquam Hierosolymitanus, sed Ælia Episcopus dicitur: nam vera Hierusalem tantum in cœlis est, quæ est mater nostra; illa vero Hierusalem terrestris, secundum quod Dominus prædixit, adeo funditus ab Imperio Romano destructa est, ut in ea nec lapis supra lapidem sit derelictus.* Et ab Ælio Hadriano urbs illa Ælia vocitari cœpit. Postea ipse Æliæ Episcopus irrepsit in Patriarcham totius Cæsareæ, ut juxta seriem temporum plura adducentes de origine hujus Patriarchatus tradunt Paulus a S. Carolo *in Geograph. sacra*, Franciscus Hallierius *de hierarch. l.* 4. *art.* 4. Angelus Petrica *de appellat. disp.* 4. & nos alia dabimus *in c. novit, de his quæ fiunt a Prælatis, & in c. antiqua, de privileg.* Alberto hujus Ecclesiæ Patriarchæ missa est præsens Epistola, ut testatur Spondanus *t.* 2 *in continuat. Baronii, an.* 1203. *n.* 5.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio probatur. EX his tribus decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *Clerici peregrini non admittuntur ad celebrandum etiamsi juraverint se clericos esse, nisi ordinatio eorum litteris commendatitiis probetur, quinque Episcoporum sigillis signatis, si sint D. D. Gonzalez in Decretal.* Tom. I. Pars II.

transmarini. Eam probant textus *in cap. Primates 6. c. extraneo 7. c. hoc tamen 8. c. ult. 71. dist. c. Ecclesiis, in fine, 68. dist. c. clericum 2. 72. dist. c. 1. & 2. 73. dist. cap. nullus cap. Afros c. transmarinos 98. dist. c. duæ sunt 19. quæst. 2. c. monachum 20. q. 4. c. 1. 21. q. 2. cap. non oportet 36. de consecrat. dist. 5. can. 12. & 33. Apost.* Concil. Roman. sub Gregorio VII. *can.* 23. *Presbyteri, vel diaconi, qui de alio Episcopo ad alium transeunt; vel quicumque clerici, sine commendatitiis litteris a suo Episcopo non recipiantur.* Meldense *can.* 50. *Presbyteri, vel quilibet clerici in alterius parochiam sine formata non recipiantur, nec retineantur, neque etiam ministrare sinantur.* Et *can.* 51. *Quicum senioribus de aliis provinciis ad nostras parochias veniunt sine formata, ministrare non permittantur.* Chartag. 1. *can.* 7. *Statuat fraternitas vestra, ut unusquisque clericus, vel laicus non communicet in plena plebe sine litteris Episcopi sui.* Sardicense *canon.* 9. Carthag. 3. *can.* 3. & 8. Andegav. *can.* 2. Arelat. 1. *can.* 9. Milevit. *can.* 20. Turonense *can.* 12. Anglicanum *can.* 5. Francoford. *can.* 26. Trident. *sess.* 23. *c.* 16. Concilium Salcburgense *anno* 1386. *Firmiter inhibemus, ne Presbyteri peregrini, vel ignoti ad Missarum solemnia celebranda in publico admittantur, nisi per litteras testimoniales, vel canonice de ipsorum ordinatione Ecclesiarum Prælatis, & Rectoribus fiat fides.* Concilium Frisingense celebratum anno 1440. *can.* 1. *Mandamus universis nostræ diœcesis Prælatis, ne de cetero aliquem alienæ diœcesis, seu ignotum, etiam peregrinum, se pro Presbytero, seu in sacris constituto gerentem, ad ipsorum consortium, sacramentorum, seu sacramentalium administrationem, vel alias ad regimen quoquo modo admittant.* Tolet. tempore Sixti IV. anno 1478. habitum, *can.* 4. Coloniense anno 1536. *p.* 1. *can.* 31. Limense *can.* 22. *c. fraternitati* 5. *de clericis non resid. l.* 22. *C. de Episcop. & clericis.* Alia juris testimonia congerunt Anton. August. *in epit. juris Pontif. lib.* 6. *tit.* 58. & *l.* 7. *tit.* 12. & *l.* 8. *tit.* 30. Crespetius *in summa, verbo Clerici peregrini*, & *Clerici vagabundi*. Illustrant ultra congestos a Barbosa *in prælenti*, & *de potest. Episcop. alleg.* 21. Cujacius *in novella 6. Justiniani*, & *ad tit. de cleric. non resid.* Savarus *in notis ad Sidonium, l.* 7. *ep.* 2. Pater Henao *t.* 3. *de sacrificio Missæ, disp.* 28. *s.* 40. *n.* 808. Bosquetus *in notis ad Innoc. III. l.* 2. *ep.* 8. Mendoza *l.* 2. *Concilii Illib. c.* 50. & *l.* 3. *c.* 41. Acunna *in c. acquiescamus* 2, 42. *d.* ipse & I. Dartis *ad* 71, 72. & 98. *d.* Balsamon *d. can.* 33. *Apost.* & *in can.* 168. *Synodi Carth.* Suarez *de censuris disp.* 25. *sect.* 2. Morinus *l.* 1. *exercit. c.* 24. & *l.* 2. *c.* 5. Albaspineus *in notis ad optatum Milevit. pag.* 134. & *l.* 1. *observ. c.* 3. P. Greg. *l.* 2. *partic.*

tit. 9. c. 8. Lantdmeter. l. 2. de veteri cleric. c. 87. Ughellius in method. juris can. pag. 240. & 268. Cironius ad ti. de cler. non resid. & l. 1. observ. c. 6. Coriolanus in Breviario an. 132. & in can. 14. Apost. Zipeus ad tit. de elect. n. 13. Souchetus in notis ad Ivonem, epist. 4. Turrianus in explanat. Clementis c. 57. Justelus ad canones Ecclesiæ univers. pag. 183. & 231. Lemaistre l. 2. de monach. c. 1. Vicecomes de ritibus Missæ, volum. 3. l. 2. c. 25. Ferrarius de litteris primitivæ Ecclesiæ, lib. 1. c. 8. Basilius Legion. q. 2. scholast. c. 2. in can. 22. Concilii Altissiod. Christ. Lupus in can. 11. & 13. Concilium Chalcedonens.

3 Impugnatur tradita assertio.

Sed in hanc conclusionem sic insurgo. Qui rite & valide ordinatus est, tam in diœcesi, in qua promotus est, quam in alia qualibet celebrare potest, cum hæc facultas non ex potestate jurisdictionis, sed characteris proveniat, & character semper, & ubique maneat: igitur qui in sacerdotem ordinatus est, tam in propria Ecclesia, quam in aliena celebrare potest. Augetur primo hæc difficultas ex eo, nam si litteræ commendatitiæ desiderentur in clerico peregrino, maxime ut constaret de ejus ordinatione, ne qui ordinati non sunt, se ingerant sacris altaris ministeriis: sed ad hoc probandum sufficiunt litteræ sigillo unius Episcopi munitæ; siquidem litteræ proprii Episcopi plenam inducunt probationem; cap. post cessionem 7. de probat. c. pervenit 2. de fidejussor. c. 2. de fide instrum. igitur frustra desiderantur sigilla quinque Episcoporum, ut litteræ commendatitiæ a clericis peregrinis adductæ, ordinationis suæ fidem faciant. Augetur secundo hæc difficultas ex eo, nam inter alias probationum species juramentum enumeratur, c. 2. de probat. l. fin. §. licentia, C. de jure deliberandi; & legitimam, propriamque probationem inducere, docet Glossa in c. statutum, §. cum vero, de rescript. c. fin. de his quæ vi: igitur si peregrinus juravit se legitime esse ordinatum, quia legitime constat esse ordinatum, admitti debet ad celebrandum.

4 De litteris formatis.

Qua difficultate ita fulcita minime obstante, vera est supra adducta assertio, ad cujus expositionem, & interpretationem præsentis rubricæ, quæ ita concipitur in prima collectione, *De clericis peregrinis, & eis sine litteris non recipiendis*; sciendum est, jam a temporibus Concilii Nicæni primi non licuisse Episcopis, Presbyteris, & aliis clericis inferioribus, necnon & laicis peregre proficisci, & in aliena parochia admitti sine litteris formatis, commendatitiis, seu dimissoriis, c. extraneo 71. dist. c. non oportet, de consecrat. dist. 5. Concil. Cabilon. 2. can. 44. & 45. notavit Savarus ad Sidonium lib. 2. epist. 5. Quarum litterarum usum ut plenius cognoscamus, observandum est, inter alias litterarum species primis Ecclesiæ sæculis ad varia ecclesiastica negotia usu receptas, de quibus Baronius anno 142. nu. 6. Cironius in præsenti, & ad titul. de clericis non resid. Lindembrogius in Glossario, verbo Epistola, Ferrarius speciali libro de antiqua Ecclesiæ ep. genere, primum locum obtinuisse litteras illas, quæ peregrinis dabantur, quæ dicuntur Canonicæ, seu Formatæ, & ab effectu Communicatoriæ, Dimissoriæ, Commendatitiæ, & Pacificæ. Ferrarius ubi supra, lib. 1. c. 6. Canonicæ appellabantur litteræ istæ a Græcis, a Latinis vero Formatæ, videlicet quia conceptæ erant, & scriptæ juxta certam formam a sacris canonibus præscriptam, Synodus Laodicæna can. 4. ibi: *Non oportet ministrum altaris, vel etiam clericum, sine canonicis litteris, id est formata, aliquo proficisci.* Atticus Constantinopolitanus Episcopus ad finem Concilii Chalced. ibi: *Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus formatas appellat.* Notant Zonaras in can. 42. Synodi Laodic. ibi: *Idcirco canonicæ appellantur, quia juxta canones factæ sunt.* Sirmundus & Savarus in notis ad Sidon. l. 6. epist. 8. Baronius, & Ferrarius ubi supra, Loaysas in can. 7. Concil. Hispal. 2. Cujacius in dist. cap. fraternitati 5. de clericis non resid. Rodulphus in libello de litteris canon. c. 3. Hurtado de martyrio per pestem, resol. 34. sect. 4. Bosquetus l. 1. ad Innoc. III. epist. 50. Coriolanus in Breviario, anno 132. Cironius l. 2. observ. c. 6. Basilius quæst. 2. scholast. in can. 2. Concilii Altissiod. Dartis ad 72. distinct. De formatis litteris agunt etiam Sirmundus in notis ad Sidon. lib. 6. epist. 8. Fabrotus l. 3. tit. 1. parat. Balsam.

5 De forma harum litterarum.

Forma autem prædictarum litterarum præscripta fuit in Concilio Nicæno 1. ut Atticus Constantinop. Episcopus testatur in fine dicti Concilii Chalced. ibi: *Hoc a Patribus trecentis decem & octo Nicææ congregatis saluberrime inventum est, & constitutum, ut formatæ epistolæ hanc calculationis, seu supputationis habeant rationem, id est, ut assumantur in supputationem prima Græca elementa Patris, Filii, & Spiritus sancti, &c.* Et licet aliquod Concilii Nicæni fragmentum non reperiatur in editione ipsius, tam a Pisano, quam Turriano facta; tamen cum certum sit ex octoginta canonibus, quos Patres statuerunt, tantum 20. stare, alios vero Arrianorum industria periisse, & cum eis periit canon litteris formatis formam præscribens, ut late probat Ferrarius ubi supra, cap. 4. Sed licet hic Concilii Nicæni canon periisset, tamen ex dicta epistola Attici, necnon ex veteribus formulis, quas statim dabimus, constat in eis sequentia accurate esse observanda. Primum, ut prima elementa Græca Patris, Filii, & Spiritus sancti, hoc est π υ α exprimantur. Secundum, ut apponantur littera prima Apostoli Petri, videlicet π. Tertium requirit primam litteram nominis Episcopi litteras mittentis. Quartum secundam litteram ejus, ad quem mittebatur. Quintum tertiam litteram illius, qui litteras deferebat. Sextum quartam litteram loci, ex quo formatæ litteræ scribebantur. Tandem dictionem, *Amen*. Hos characteres in unum collectos, in unumque distributos ad finem cujusque epistolæ, tamquam numerorum notas exponit Atticus Episcopus ubi supra, in hæc verba: *Græca elementa litterarum numeros etiam exprimere nullus, qui vel tenuiter Græci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temere præsumeretur, hoc a Patribus trecentis decem & octo Nicææ congregatis saluberrime inventum est, & constitutum, ut formatæ epistolæ hanc calculationis, seu supputationis habeant rationem: id est; ut assumantur in supputationem prima Græca elementa Patris, Filii, & Spiritus sancti, hoc est π υ α quæ elementa, & octogenarium, & quadringentesimum, & primum significant numerum: Petri quoque Apostoli prima littera, id est Π, quæ numerum octoginta significat: ejus quoque qui scripsit epistolam prima littera; cui scribitur secunda littera; accipientis tertia littera; civitatis quoque, de qua scribitur, quarta; & indictionis, quæcumque est ejusdem temporis, idemque fuit numerus, assumatur; atque ita his omnibus Græcis litteris, quæ, ut diximus, numerum exprimunt, in unum ductis, unam, quæcumque fuerit collecta, summam epistola teneat. Hanc qui suscepit, omni cum cautela requirat expresse. Addat præterea separatim in epistola nonagenarium, & nonum numerum, qui secundum Græca elementa significat, Valete in Domino.* Istarum litterarum formam, & exemplar tradit Carnotensis 6. par. Decreti, c. 434. & 435. Aliam formam exaravit Burchardus l. 2. Decreti, c. 227. a quo scripsit Gratianus in cap. in nomine 73. dist. & alia earum exemplaria tradunt Zerda in advers. cap. 8. Marculfus in veteribus formulis cap. 12. Sirmondus t. 2. Concil. Galliæ pag. 663. Souchetus ad epistolam 4. Ivonis, Marchinus de ordine tract. 1. p. 6. c. 1. n. 6. Quas veteres formulas explicant, & exponunt Dartis in dist. 73. Cironius l. 2. observ. c. 6. Malvenda de Antichristo l. 8. c. 1.

6 De litteris communicatoriis.

Super relatæ, videlicet formatæ, seu canonicæ, ut genus continent sub se tamquam species, communicatorias, dimissorias, commendatitias, & pacificas, quæ ad diversos effectus, & variis ex causis peregrinis dabantur, de quibus sigillatim agamus. Communicatorias litteras deferebant christiani, tam clerici, quam laici, ut per eas se christianos, & communionis Ecclesiæ participes ostenderent, & ut liceret cum aliis fidelibus in Ecclesia, & officiis ecclesiasticis communicare, a qua communionis participatione communicatoriæ ipsæ litteræ dicebantur. Concil. Carthag. 1. can. 7. Agath. can. 52. Illiber. can. 25. cujus verba relata in c. omnis qui 98. dist. exponit Hurtado de martyrio resol. 34. sect. 4. Per communicatorias ergo litteras peregrini consequabantur jus communionis cum aliis fidelibus. Concilium Arelat. 1. can. 9. alias qui eas non deferebant, tantum ad victum pietatis causa admittebantur; a precibus vero ecclesiasticis, & sacramentorum communione arcebantur, ut docet Baronius anno 400. & 407. Inde clerici primis Ecclesiæ temporibus ob aliqua scelera damnati privabantur Ecclesiæ communione, illis tantum communione peregrina concessa, id est eo modo, quo tribuebatur peregrinis sine communicatoriis litteris peregrinantibus. Concilium Agath. can. 5. Illerdense can. 16. Regiense can. 3. c. contumaces 40. d. Quomodo peregrinam communionem in illis, & aliis juris locis accipiunt Spondanus in d. an. 400. Baronii n. 11. Albaspineus l. 1. observ. c. 3. per totum, licet Cellotius de hierarch. l. 6. c. 16. §. 2. Vasquez 3. part. in 3. disput. 217. n. 36. Gibalinus de censuris pag. 32. P. Gabriel de Henao t. 3. de sacrificio Missæ, aliter accipiant communionem peregrinam.

7 De litteris dimissoriis.

Sequuntur litteræ dimissoriæ, quæ clericis duplici ex causa dabantur. Prima, ut possent licite, & impune ab alieno Episcopo ordinari, de quibus in c. significasti, de officio Archidiaconi. Secunda, ut clerici peregrini jam ordinati a propriis Episcopis, in alienis diœcesibus celebrare possent. Balsamon in can. 15. Apost. ibi: *Nota quod non solum commendatitiis litteris clericos opus est volenti in aliena diœcesi agere, & quæ sunt clerici exercere; sed etiam dimissoriis litteris Episcopi, qui eum fecit clericum; nisi enim hujusmodi litteras ostendat, prohibetur ab operatione.* Et in can. 108. Synodi Carthag. ibi: *Nota, quod qui sine commendatitiis, & dimissoriis litteris in aliena regione sacrificant, erunt excommunicati, id est, prohibebuntur celebrare.* Ferrarius ubi supra, l. 1. c. 8. Etiam prædictas litteras accipiebant, qui in alienæ Ecclesiæ catalogum referri, alterique Clero connumerari cupiebant. Synodus sexta in Trullo, can. 17. ubi ita ajunt Patres: Quoniam diversarum Ecclesiarum Clerici a propriis, in quibus sunt ordinati, Ecclesiis ad alios Episcopos se contulerunt, & sine proprii Episcopi sententia in alienis Ecclesiis constituti sunt, statuimus, ut a mense Januario præteritæ indictionis nullus omnino clericus, in quocumque sit gradu, potestatem habeat sine proprii Episcopi scripta dimissoria, in alienæ Ecclesiæ catalogum referri: ubi notavit Balsamon. Etiam Episcopis longius peregrinantibus dimissoriæ litteræ a Primate dabantur, can. 28. Synodi Carth. 3. ubi notavit Zonaras, & Ferrarius ubi supra lib. 1. cap. 8. in fine.

8 De litteris commendatitiis.

Sed jam ad litteras commendatitias perveniamus, de quibus in hoc c. tuæ, agitur. Illæ enim tam clericis, quam laicis tribuebantur, licet diversis ex causis; clericis enim ad eorum ordinationem comprobandam, ut sic possent ubique Missas celebrare. Matthæus Blastares in can. 33. Apost. ubi ait: *commendatoriæ quædam sunt, quæ clericis ad alteram civitatem transeuntibus dantur ab Episcopis, qui ipsos elegerunt, notificantes ipsorum sacerdotii gradum.* Passim notavit Balsamon in

can. 11.

can. 11. Synodi Chalced. & in can. 33. Apostol. & in can. 17. sextæ Synodi: Ferrarius ubi supra, lib. 1. cap. 9. Dabantur etiam laicis litteræ istæ, ut illis muniti, & commendati, ubique a Catholicis benigno susciperentur hospitio. D. Clemens, sive qui auctor est constitutionum Apostolicarum, l. 2. c. 58. ibi: *Si aliquis frater, aut soror advenerit, qui commendatitias afferant, accedat Diaconus, & inquirat an fideles sint, an ecclesiastici, an hæresi quapiam contaminati.* Nazianzenus orat. 1. in Julianum, ibi: *Simulque humanitatem, atque benignitatem erga pauperes adjungere, tum in aliis rebus, tum in commendatitiis epistolis sitam, quibus eos qui inopia premuntur, ex gente ad gentem transmittimus.* Ex Sozomeno, Nicephoro & aliis probat Ferrarius d. l. 1. cap. 9. Laicis etiam peregrinis ignotis, & alicujus criminis suspectis dabantur litteræ commendatitiæ, ut omnibus innotesceret, eos aut injuste accusatos, aut pœnis jam solutis fuisse absolutos. De his D. Paulus epist. 2. ad Corinth. c. 3. ait: *Numquid egemus, sicut quidam, commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis?* Ubi Theophilactus hæc verba subjungit: *Non igitur dicat aliquis, quod oporteat nos epistolas commendatitias adferre ad vos, ut per ipsas vobis manifestemur; aut rursum ex vobis ad alios.* Conc. Chalced. can. 11. cujus verba, & interpretationem infra dabimus.

7 De litteris pacificis.

Tandem pacificæ litteræ sunt, quæ dabantur confugientibus ad Ecclesiam, sive clericis, sive laicis, etiam servis, pro quibus Episcopi intercedebant, ut illis miseris personis pax daretur. D. Athanasius epist. ad solitariam vitam agentes, ibi: *Erat in Ecclesia profunda, & admirabilis pax, invicem undecumque Athanasio scribentibus, iisdemque ab Athanasio pacis & tranquillitatis litteras accipientibus.* Matthæus Blastares ad can. 33. Apost. ibi: *Pacificæ litteræ dictæ fuerunt, quod tales litteras clerico perferente, ad quem vadit, fieri non liceat, ut infringantur vincula, quæ ad pacem divinæ charitati conjungunt.* De eis in Concilio Chalced. can. 11. legitur: *Omnes pauperes, & qui auxilio indigent, cum examinatione, & epistolis, seu pacificis ecclesiasticis viam ingredi statuimus.* Quem ita interpretatur Zonaras ibi: *Qui igitur quoquo modo præsidio indigebant, iis litteræ ab Episcopis tradebantur, opem, auxiliumque afferentes: & pacificæ vocabantur, quasi pacem conciliantes iis, qui ob Principum iracundiam, vel potentiorum libidinem iniquo judicio damnabantur.* Prosequitur alia Ferrarius dist. l. 1. c. 10. licet aliter eas litteras accipiat Ferrarius pro epist. Pontif. l. 3. c. 4.

10 Traditur ratio decidendi.

His ita suppositis, & animadversis pro plena litterarum cognitione, ratio supradictæ conclusionis ex eo provenit; nam cum communicatione Fidelium universæ compaginentur Ecclesiæ, & ad hanc communionem necessarium sit, ne hæresi, vel apostasia ab Ecclesia segregati, a catholicis catholicos eos esse credentibus, in communionem recipiantur, aut ne laici, & profani homines se initiatos sacris ordinibus mentientes, in Ecclesia celebrarent, statutum fuit, ne sine illis litteris peregrini ad communicandum, & celebrandum in Ecclesia admitterentur; erant enim hujusmodi litteræ veluti argumenta, & tesseræ sinceræ fidei, ut Optatus ait l. 2. contra Parmen. ibi: *Cum quo nobis totus orbis commercio formatarum in una communionis societate concordat.* Et quia hoc genus litterarum a Patribus inventum fuit, ne fraus in Ecclesia daretur, ut ait Baronius anno 319. num. 166. ideo litteræ, quæ peregrinis transmarinis dabantur, debent quinque Episcoporum sigillis signari, & muniri; si vero intra provinciam peregrinantibus concedebantur, tantum proprium Episcopi sigillum desiderabatur, & secreto, si nullum scandalum oriri poterat, si aliter constasset de ordinatione, sacris initiati ministrare poterant.

11 De tribuentibus prædictas litteras.

Supra relatas autem litteras non omnes peregrinantibus dare poterant, sed illi tantum, quibus a sacris canonibus concessum erat; si enim Episcopi peregre extra propriam provinciam proficiscebantur, Primas illius provinciæ litteras tribuebat, can. 26. Synodi Carthag. ibi: *Episcopi trans mare non peregrinentur, nisi cum decreto primæ Cathedræ proprii uniuscujusque regionis Episcopi, hoc est, nisi ab ipso Primate acceperint eam, quæ dicitur dimissoria formata.* Notarunt Balsamon in eo canone 26. Concilii Carthag. Morinus l. 1. exercit. c. 24. Phocius in Nomocan. tit. de parochiis, c. 2. immo aliquando ipsi Principes sæculares litteras exarabant, & proficiscendi licentiam concedebant. Gregorius Magnus lib. 1. in dict. 9. epist. 16. ibi: *Pro qua re imminente labore præsentium, juxta Christianissimi, & Serenissimi rerum Domini jussionem ad B. Petri Apostoli limina cum iis sequacibus venire te volumus.* Nicolaus I. epist. 33. quem refert Bosquetus ubi supra, pag. 103. Ne enim ex hujusmodi peregrinantibus proditioni provinciarum locus esset, hoc in Anglia observatum fuisse refert Bosquetus ad Innoc. III. lib. 2. epist. 8. Si autem clerici, aut laici profecturi erant, Episcopi proprii litteras concedebant. Concilium Milevit. 2. sub Innocentio I. can. 20. *Placuit, ut quicumque Clericus propter necessitatem suam alicubi ad Comitatum ire voluerit, formatam ab Episcopo suo accipiat*, cap. extraneo 71. cap. non oportet, de consecrat. dist. 5. Circa Chorepiscopos autem, de quibus agemus in cap. 1. de privileg. diversum jus pro varietate temporum observatum legimus. Primis enim Ecclesiæ temporibus eas dare poterant. Concilium Antioch. can. 2. alias 8. ibi: *Presbyteri, qui sunt in agris, & canonicas epistolas dare possunt ad solos tantum vicinos Episcopos litteras destinabunt. Chorepiscopi autem, qui sunt irreprehensibiles, dare possunt pacificas generales epistolas.* Hæc tamen facultas postea illis adempta fuit, c. quamvis, ibi: *Nec formatas epistolas cuicumque mittere*, 68. dist. Concilium Hispal. 2. can. 7. ubi notarunt Loaysa, & Mendoza d. l. 2. Concil. Illiberit. can. 50. Basilius d. quæst. 1. licet ea jura aliter componat Cæsar de Eccles. hierarch. disput. 7. in fine, pag. 271. Inferiores vero Prælati, etiam Abbates monasterii, vel martyriis præpositi, litteras commendatitias dare nequibant. Conc. Aurel. 2. can. 7. & 13. ibi: *Abbates martyrarii, vel reclusi, & Presbyteri epistolas dare non præsumant.* Concilium Turon. 2. can. 6. *Ut nullus clericorum, vel laicorum epistolas facere præsumat.*

12 Dissolvitur dubitandi ratio.

Neque obstat dubitandi ratio supra adducta; nam licet ordinatus in una diœcesi, quoad omnes ordinatus sit; tamen quia de ejus ordinatione non constat, ideo debet afferre secum litteras commendatitias Episcopi sigillo signatas, ne alias ignotus in aliena diœcesi non ordinatus celebrare audeat. Neque augmentum primum ipsius difficultatis adversatur; discrimen enim constituendum est inter proficiscentes intra regionem propriam, aut ultra mare. Primo casu sufficit sigillum proprium Episcopi; secundo vero requiritur, ut litteræ commendatitiæ signatæ sint quinque Episcoporum sigillis, propter loci distantiam, & falsitatis suspicionem: unde etiam in praxi obtinuit, ut in instrumentis ultramarinis ultra proprii notarii sigillum aliorum etiam subscriptiones apponantur, quibus constet, notarium conficientem instrumentum, vero tabellionem esse. Neque secundum argumentum adversatur; nam potius certum est, juramentum non esse probationis speciem, ut ex capite inter quatuor, c. tuæ, hoc tit. resolvunt Primarii Academiæ nostræ in rubrica de probat. ubi & nos latius dicemus. Quare etsi juramento affirmet clericus peregrinus se ordinatum esse in aliena diœcesi; tamen nisi afferat litteras commendatitias, quibus de ipsius ordinatione constet, admittendus non est ad celebrandum.

13 Intelligitur tex. in c. 1. Conc. Calced.

Sed superiori assertioni obstat textus in can. 11. Chalced. in illis verbis: *Omnes pauperes, & qui auxilio indigent, cum examinatione, cum epistolis, seu pacificis Ecclesiasticis solis viam ingredi statuimus, & non cum commendatitiis; quoniam litteras commendatitias his solis personis, quæ sunt suspectæ, præberi oportet.* Ex quibus verbis deducitur, commendatitias litteras illis peregrinis tantum concedi, qui suspecti erant in fide: ergo qui honesti, & non suspecti de aliquo crimine reperiuntur, commendatitiis non egent, & absque eis in aliena diœcesi admitti valent. Pro hujus difficultatis solutione, & ut veram ejus textus interpretationem assequamur, ejus vera lectio restituenda est; in ea enim nec Latini, neque Græci scriptores conveniunt. Antiqui τοῖς ὖσιν ἐν πόλω ita interpretantur: *Personis honoratioribus.* Unde t. 3. Conciliorum, ille canon ita sumitur: *Commendatitias litteras honoratioribus tantummodo personis præstare convenit.* Hanc antiquam versionem amplectuntur Burchard. l. 2. Decreti, c. 143. Carnot. 6. p. Decreti, c. 216. Neoterici autem Græci ita ea vertunt: *Personis suspectis.* Ita Dionysius Exiguus, & Gentianus Hebertus: qua lectione retenta, ex ea deducit Blastares ad can. 33. Apostol. quod commendatoriæ epistolæ sunt, quæ clericis ad alteram civitatem transeuntibus dantur ab Episcopis, qui ipsos elegerunt commendantes, sive notificantes vel ipsorum sacerdotii gradum, vel quod sanam fidem colunt; aut accusatione contra ipsos orta, vel calumnia, quæ frustra redarguta fuerit, integritatem adversa sententia testificantes, & quod innocentes existunt. Zonaras in ipsum can. 11. Etiam accipiunt commendatitias, qui vocati in judicio, se a culpa immunes ostenderint, quibus, & ei, ad quem missi sunt, commendantur. Hac igitur littera retenta Herberti, Balsamonis, & Zonaræ, dicendum est, in eo textu non agi de illis commendatitiis litteris, quæ dabantur clericis tantum, ut possent ubique celebrare; sed de illis litteris commendatitiis datis ignotis, & de crimine suspectis, ut omnibus innotesceret, eos injuste accusatos esse, aut jam pœnam luisse. D. Paulus, Theophylactus, & alii supra relati. Unde recte ajunt Patres Concilii Chalced. pauperibus pacificas tantum litteras dari oportere; commendatitias autem illis, qui suspecti erant de aliquo crimine. Ita interpretatur canonem illum Ferrarius ubi supra, l. 1. cap. 9. pag. 73. licet alio modo eum accipiant Albaspineus in notis ad ipsum canon. Bosquetus ad Innocentium III. l. 3. epist. 50. Cellotius de Eccl. Hierarc. c. 16. §. 2. pag. 486.

14 Exponitur c. extraneo, 71. dist.

Secundo adversatur præsenti assertioni textus in can. 13. Conc. Chalced. relatus in c. extraneo, 71. dist. in illis verbis: *Extraneo clerico, & lectori extra diœcesim suam sine commendatitiis litteris proprii Episcopi nusquam penitus liceat ministrare.* Ex quibus deducitur, psalmistis, & ostiariis peregrinis permitti sine litteris commendatitiis ministrare in suis gradibus; siquidem tantum clericis, & lectoribus ibi prohibetur sine litteris commendatitiis ministrare. Huic difficultati ut satisfaciat Cujacius in novella 13. Justin. & in c. 5. de cleric. non resid. reprehendit Gratianum, quia in d. cap. extraneo, legit, *Clerico, & lectori*; cum legendum esset, *clerico ignoto*. Facit pro hac sententia Zonaras, qui in ipso textu Græco legit *Agnostotes*, id est, ignotos; non vero, *Anagnostas*; id est lectores. Quam etiam litteram retinet Justelus in notis ad can. Ecclesiæ universalis, p. 183. & 231. unde ait Cujacius in d. c. extraneo, indistincte accipiendum esse de omnibus clericis ignotis, seu extraneis non admittendi sine litteris commendatitiis. Sed adhuc retenta Gratiani lectione responderi potest, speciali ratione Patres mentionem fecisse lectoris, & non alterius gradus; quia videlicet illis temporibus ambigebatur, utrum lectores clerici essent, ad hoc ut formatis litteris egerent ad ministrandum in suo gradu, ut colligitur ex lib. 6. epist. Sidonii, epistol. 8. ibi: *Et quia nomen ejusdem lectoris nuper albus accepit, agnoscetis profecturo civi me epistolam clerico debuisse formatam.* Et libr. 7. epistol. 72. *Nam dum solum mercatoris prætendit officium, litteras meas ad formatæ vicem, scilicet ut*

lector,

lectior, electior. Unde ut demonstrarent Patres, lectores ut alios clericos debere commendatitias deferre, expresse meminerunt *lectoris*, non vero alterius gradus. Præsenit Balsamon *in can. 6. eiusdem Synodi*, ibi: *Quoniam autem dicunt nonnulli, canonem accipi de solis Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, non autem de lectoribus, eo quod per manus impositionem non ordinentur, & ideo posse eos ex urbe in urbem transire, etiam sine Episcopali scriptura dimissoria, & commendatitia; dicimus etiam lectores esse clericos, & habere Antistitis manus impositionem, eam scilicet, quæ per Antistitis manus fit*. Eum sequuntur Savarus *in notis ad Sidonium, dist. epist.* 8. Cironius *ad titulum de clericis non resid.* Quare non recte ex eo textu deducitur, psalmistis, & ostiariis licere sine litteris commendatitiis peregre proficisci, cum etiam laicis id prohibitum reperiatur *in capit. non oportet, de consecrat. dist.* 5.

Tertio adversatur textus *in can.* 20. *Concilii Arelatens.* 1. in illis verbis: *Ut peregrino Episcopo locus sacrificandi detur*. Ex quibus manifeste depromitur, peregrinis absque ullis litteris commendatitiis licere in aliena Ecclesia sacrificium offerre: igitur non recte asserimus, absque litteris commendatitiis non posse celebrare. Pro hujus difficilis canonis expositione sciendum est, olim Episcopo etiam peregrinanti cum litteris commendatitiis non licuisse in aliena Ecclesia celebrare, etiamsi ab alieno populo accersitus esset, *can.* 13. *Concilii Neocæsar.* nisi privilegio id illi concessum esset, ut aliquibus indultum fuisse refert Cironius *in præsenti*: vel nisi ex magna cauta, ad majus bonum, & lucrum illius plebis; & tunc ex multorum Episcoporum judicio, *can.* 14. *Apost.* quare ut licite celebrarent, & prædicarent, invitabantur ab Episcopis illius Ecclesiæ, ubi ut peregrini accedebant. D. Clemens *l.* 2. *constit. c.* 58. ibi: *Rogabis eum Episcope, ut sermonem habeat ad populum docendi causa, deinde committes ei, ut offerat Eucharistiam*. Quam consuetudinem variis exemplis, & historiis illustrant Baron. *an.* 46. ubi Spondan. *n.* 4. Coriolanus *in Breviario an.* 47. Tandem in Concilio Carthag. 4. *can.* 33. relato *in c. Episcopi*, 7. *q.* 1. statutum fuit, ut Episcopi, & clerici peregrini ad sacrificandum invitarentur: quam Ecclesiæ consuetudinem cum agnoscerent Patres Concilii Arelat. *in d. cap.* 20. statuerunt, ut Episcopo peregrino locus sacrificandi daretur; non tamen inde deducitur, ignotis peregrinis absque litteris commendatitiis licitum esse in aliena diœcesi celebrare.

Quarto opponitur textus *in can.* 56. *Concilii Brachar.* 2. in illis verbis: *Forasticis Presbyteris præsente Episcopo, vel Presbytero civitatis offerre non liceat, neque ministrare in populo, nisi illis absentibus*. Ex quibus deducitur, absentibus Episcopo & Presbytero, clericis exteris, & peregrinis licere absque ullis litteris commendatitiis in aliena Ecclesia ministrare: forastici enim accipiuntur pro exteris in eodem canone, ut in *can.* 37. ejusdem Concilii, ubi notavit Loaysa. Pro hujus canonis vera expositione sciendum est, ultra Archipresbyterum urbanum, qui olim in urbe superior erat omnibus Presbyteris, fuisse etiam antiquitus in minoribus oppidis alios Presbyteros constitutos, qui in minoribus titulis, id est Ecclesiis eorum locorum ministrarent, de quibus agitur *in c. fin.* 95. *dist. c. fin. de officio Archipresb.* notarunt Bosquetus *ad Innoc. III. in l.* 1. *epist.* 136. Balsamon *in notis ad can.* 13. *Concil. Neocæsar.* Morinus *lib.* 1. *exercit. c.* 11. illi autem in urbe divina officia celebrare non poterant, ne confunderetur disciplina Ecclesiastica, & contemnerentur Episcopus, & Presbyter urbanus, qui poterant solemniter in Ecclesiis urbanis celebrare, ut docet Balsamon *ubi supra*. Unde *in d. can.* 56. statuitur, ut præsentibus Episcopo, & Presbytero civitatis, forastici Presbyteri, id est regionarii, qui præpositi erant ad sacramenta administranda in minoribus oppidis, intra urbem non possint solemniter divina officia celebrare, ne confunderetur ordo Ecclesiasticæ hierarchiæ, aut disciplinæ. Illis vero absentibus, quia nulla confusio oriebatur, Missam celebrare poterant. Nulla autem litterarum formatarum mentio fit in eo canone, quia Presbyteri illi non erant peregrini, nec alienæ diœcesis: sed ipsius Episcopatus, & ab Episcopo civitatis sacris ordinibus initiati, in illisque oppidis præfecti, ac præpositi; unde non egebant prædictis litteris formatis.

15 Intelligitur c. 20. Concilii Arelat.

16 Exponitur can. 56. Concilii Brachar.

C A P U T IV.

Honorius III. *Episcopo* a *Regino*.

TE nobis proponente didicimus, quod quidam Prælati tuæ jurisdictionis, in Ecclesiis sibi *b* commissis sine consensu, & consensu tuo clericos de alienis Episcopatibus *c* instituere non verentur. Attendentes igitur id eis nulla ratione licere, cum sit honestati contrarium, & a sanctorum Patrum institutionibus alienum, ad exemplar felicis record. *d* Alexand. Papæ prædecessoris nostri, auctoritate tibi Apost. indulgemus, ut si qui clerici de *e* alienis Episcopatibus in Ecclesiis tuæ jurisdictionis, sine conscientia, & assensu tuo sunt, vel fuerint in posterum instituti, tibi liceat eos ex auctoritate nostra app. postp. removere, nisi aliquos ex his ex dispensatione in eisdem Ecclesiis duxeris retinendos.

N O T Æ.

a *Regino*.) Ita legendum est, non *Regiensi*, ut vulgo legitur; nam Regiensis Ecclesia est Archiepiscopalis, ut probabimus *in c.* 22. *de offic. de legati*. Regium Lepidi est antiqua civitas Æmiliæ, ita dicta, ut a Regio Galliæ secerneretur. Eius meminerunt Plinius, Festus, Marcellinus, & alii relati ab Ughellio *in hist. huius Ecclesiæ, t.* 2. *Italiæ sacræ*. Jam ab anno 60. orbis reparati Episcopalem Ecclesiam habet Deiparæ Virgini Mariæ dicatam. Primis suis temporibus Mediolan. parebat Archiepiscopo, postea Ravennatensi, tandem temporibus Gregorii XIII. Bononiensis Ecclesiæ suffraganea facta est. Hujus ergo Ecclesiæ Præsuli Nicolao dicto, qui eam rexit usque ad annum 1244. missa est hæc decisio, quæ reperitur in quinta collectione, *sub hoc tit. c. unico*.

b *in Ecclesiis sibi commissis*.) Sunt enim in ipsa diœcesi Reginensi plures Ecclesiæ non ignobilium oppidorum, quæ per Archipresbyteros gubernantur, ut Ecclesia de Tholano, de Moncilliena, de Prato, & similes, quarum Prælati ab Episcopo eliguntur, & præponuntur, de quibus, & aliis Plebanis, & Archidiaconis ipsius Ecclesiæ in præsenti agitur.

c *Instituere*.) Institutionis verbum generale est, & aliquando significat ordinationem, *c. nullus, cum sequenti*, 60. *dist.* interdum investituram, seu missionem in possessionem præbendæ, *cap. ad hoc, c. ut nostrum de officio Archid.* plerumque electionem, seu collationem præbendæ, aut beneficii, *cap. cum venisset, de institutionibus cap. cum ex injunctio, de haret.* qua in significatione hic accipitur, ut docet Ciron. *in notis ad hunc text.*

d *Alexandri*.) Tertii videlicet, de quo egi *in c.* 1. *hoc tit.*

e *Alienis*.) Alieni dicuntur, qui non sunt ex propria diœcesi, *cap.* 1. *dist.* 71. *can.* 21. Concil. Illiberit. ibi: *Ex aliena Cathedra*.

COMMENTARIUM.

4 Conclusio probatur.

COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Peregrini & alienigenæ, inscio Episcopo in alienis Episcopatibus ad beneficia admitti non debent*. Eam probat textus *in c. in nomine Domini*, 23. *dist. c. obitum*, 61. *dist. c.* 1. *& per totam* 72. *d. c. Afros*, 98. *d. c. oportebat, c. nullus*, 79. *dist. cap. quam sit*, 18. *quæst.* 2. *cap. meminem*, 70. *dist. cap. bona, el* 2. *de postulat. Prælat. cap. constitutis*, 46. *de appellat. cap. quoniam, de officio Ordin. c. fundamenta*, §. *digne, de elect. l.* 6. Cælestinus Papa I. *epist.* 4. *ad Galliæ Episcopos*, ibi: *Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitate ipsius clericus, cui est Episcopus ordinandus, nullus dignus, quod evenire non credimus, poterit reperiri*. Et statim: *Nec emeritis in suis Ecclesiis clericis peregrini, & extranei qui ante ignorati sunt, ad exclusionem eorum, qui bene de suorum civium merentur testimonium, præponantur*. Leo I. *epist.* 88 & 100. Concil. Valentinum 3. celebratur anno 855. *canon.* 7. ibi: *Ut in clero, aut in diœcesi certe ipsa, vel si opus sit, in vicinia ipsius, probata persona quæratur, & eligatur*. Julius Pontifex *in Apoleg.* 2. *pro Athanasio*, ubi reprobat Gregorii Cappadocis electionem in Episcopum Alexandrinum, quod nec Alexandriæ baptizatus, neque cognitus esset. Refert Baronius *anno* 141. *t.* 5. *pag.* 517. Consonat de jure patrio textus *in l.* 15. *tit.* 13. *partit.* 1. *l.* 18. *tit.* 3. *l.* 8. *l.* 22. *tit.* 2. *l.* 1. *ordinament. l.* 14. 18. & 25. *tit.* 3. *lib.* 1. *Recopil.* Illustrant Azor *t.* 2. *instit. lib.* 6. *c.* 4. *n.* 20. Mastrillus *de Magistrat. l.* 2. *c.* 7. *n.* 30. Selva *de benefic. p.* 3. *quæst.* 26. Corrasius *eodem tract.* 3. *part. cap.* 5. *n.* 12. Petr. Gregor. *eod. tract. cap.* 87. *n.* 17. & *l.* 47. *syntagm. c.* 10. *n.* 13. Cenedus *q.* 8. Gregorius, Lopez, Didacus, Perez, & Azeved. *in dd. legib. Regni*, plures laudati a Thoma Sanchez *t.* 2. *l.* 2. *cons. c.* 1. *dub.* 8. Salgado *de supplic. ad Sanctissimum, p.* 1. *c.* 4. *nu.* 28. & *de Regia protect.* 1. *p. c.* 1. *n.* 2. Solorzano *t.* 2. *de Jure Ind. l.* 2. *c.* 19. *n.* 25. & *l.* 4. *c.* 4. *n.* 50. Valenzuela *cons.* 34. & 105. Salcedo *de lege pol. l.* 2. *c.* 15. Acunna *in c. nullus*, 72. *d.* Bosquet. *ad Innoc. l.* 2. *ep.* 13. Idumay *l.* 13. *ad ipsum, ep.* 18. Osualdus *ad Donellum l* 18. *c.* 2. *litt. L.* Schifordeg *tom.* 2. *ad Anton. Fabrum, tr. ult.* Sesse *t.* 2. *decis.* 167. Bossius *to.* 2. *moral. tit.* 7. §. 2. Arellanus *lib.* 3. *antonim.* 3. Navarrete *discursu* 17. Betancurs *in suo discursu polit.* Valensis *de benef. l.* 1. *tit.* 25. Prado *c. de Theol. mor. c.* 19 *qu.* 6. §. 4. Barbosa *voto* 33. *pergat.* Petrum Marcha *l.* 4. *concord. Sacerd. & Imperii, cap.* 9. & *l.* 8. *cap.* 33. Altesserra *l.* 5. *dissert. c.* 19. Crespi *t.* 1. *observat.*

Sed pro dubitandi ratione adversus præsentem assertionem insurgi potest sequenti consideratione. Apud Deum & in ejus Ecclesia non est acceptio personarum habenda, *c.* ... *Deuteron.* Apostolus *ad R. c.* 2. *venerabile, de prob.* quia in omni gente, qui facit justitiam, acceptus est Deo, nec Sanctuarium Dei convenit jure hereditario possideri, ut ait D. Jacobus *epist. canonic. cap.* 3. dum enim litterati, & bonis moribus imbuti, ecclesiasticique officiis apti sint, debent ad dignitates, ac beneficia Ecclesiastica admitti, etiamsi alienigenæ, & peregrini sint; nam ut Dominus apud Psalmistam ait Psalmo 88. *Memor ero Rahab, & Babylonis scientium me: ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic*. Igitur etsi peregrini essent in specie hujus textus instituti in Ecclesiis Reginensibus, non debeant ideo removeri. Accedit, nam recte politicæ gubernationi expedit potius alienigenas, quam proprios incolas, & cives admitti ad dignitates, & officia publica, ex ratione quam reddit IC. Paulus *l.* 5. *sentent. tit.* 12. his verbis: *In ea provincia, ubi quis originem ducit, officium fiscale administrare prohibetur, ne aut gratiosus, aut calumniosus apud suos esse videntur*. Unde apud Romanos lege cautum fuit, ne quis in propria provincia publica officia obtineret, *l. nullis, Cod. de officiis Rector, provinc. l. nullus, Cod. de diverf. officiis, l.* 11. *lib.* 4. *Cod. Theodos. de executor. & exactoribus*. Quo primum constitutum fuit ab Antonio, ut tradit Xiphilinus: postea ab Anastasio constitutione Græca, quæ desideratur sub rubrica Codicis, *Ut nulli patriæ suæ administratio permittatur*: & a Gratiano, Valente, & Theodosio *in leg. fin. Cod. de crim. sacrileg.* nisi ex Imperatoris liberalitate, *d. l. fin.* Notavit Gothofredus *in lib.* 3. *ff. de officio Assessorum*. Et apud nos nemo in propria civitate Magistratum obtinere valet, *l.* 4. *tit.* 3. *lib.* 3. *Recopil.* late probant Bobadilla *l.* 1. *polit. c.* 12. *n.* 25. D. Joannes a Solarzano *l.* 4. *de jure Indiar. c.* 4. *n.* 48. ex politicis Navarete, & Betancurs *ubi sup.* Scipio Amiratus *in differt. ad Tacitum, lib.* 11. *c.* 6. Forsterius *ad ipsum, pag.* 131. Adrianus Jun. *to.* 1. *polit. q.* 5. igitur non recte in præsenti statutum, alienigenas, extraneosque non esse instituendos in beneficiis Ecclesiasticis.

6 Origo præsentis prohibitionis.

Qua difficultate non obstante, vera est præsens assertio, omnique juri, & rationi consona. Pro cujus expositione sciendum est, omissa illa a politicis satis vexata quæstione, utrum exteris, & advenis Imperia, Regna publicaque gubernacula sint committenda? quam late examinant Politici, Scipio Amiratus, Forsterus, & Junius *ubi proxime*, Scombornerius *lib.* 2. *polit. c.* 5. Bernegerus *ad Tacitum. q.* 159. & 160. Adam Contzen *l.* 9. *pol. c.* 80. Petrus Greg. *l.* 4. *de repub. c.* 4. *nu.* 22. Stephanus Garonius *de Senat. l.* 1. *tit.* 4. *c.* 2. ut ad dignitates, & beneficia Ecclesiastica nostri commentarii contrahamus vela, jam a temporibus Cælestini I. *in dist. c.* 2. relato *in c. nullus*, 62. *d.* constitutum est, ne peregrini clerici, & extranei propriis civibus præponerentur, quod & firmarunt alii Ecclesiæ Præsules *in d. c. hortamur*, & aliis juribus supra citatis. Expressius Innocentius III. *in c. bona* 4. *de postulat. Pral.* in illis verbis: *Quia vero de personis illius regni plenam notitiam non habebamus, ideoque non poteramus salva conscientia nostra eidem Ecclesiæ in alia persona, quæ de Regno Ungariæ originem duceret, congrue providere, nec vellemus ei præficere alienum*. Sed quia adhuc exteri, & alienigenæ, dispensante Episcopo, id est doctrinam & mores eorum approbante, ad dignitates, & beneficia Ecclesiastica admittebantur, ut liquet ex canonibus 71. distinctionis, cum tantum ex honestate, & congruentia prohibitum esset peregrinos, & exteros in beneficiis Ecclesiasticis indigenis, & oriundis præferri; ideo singulæ nationes curarunt speciali lege sibi cavere, & a Sede Apostol. privilegium impetrare, ut tantum oriundi ex ea natione ad beneficia ecclesiastica admitterentur.

7 De progressu apud varias gentes.

Primo in Hispania nostra Henricus IV. Castellæ Rex, jam expulsis Saracenis a majori ejus ditionis parte, Sixto IV. Pontifici proposuit, ut tantum naturales, originariique possint in suis Regnis ad beneficia ecclesiastica admiti. Cui petitioni R. Pontifex annuens, & antiquorum vestigiis inhærens, constituit, ne in Regnis Castellæ exteri, alienigenæque; sed tantum regnicolæ in beneficiis ecclesiasticis instituerentur, ut constat *ex l.* 18. & 19. *tit.* 3. *l.* 2. *ord. l.* 14. *tit.* 3. *l.* 1. *Recopil.* Refertur Mariana *l* 14. *de rebus Hispaniæ, c.* 16. Sanchez *dist. l.* 2. *c.* 1. *dub.* 8. Cevallos *commun. opinion. q.* 897. *n.* 347. Salgado *dist. c.* 4. *n.* 26. Postea idem suis legibus roborarunt Catholici Reges anno 1473. & anno 1523. & sua pragmatica invictissimus Carolus V. Tandemque idem statuit vigilantissimus Philippus II. anno 1560. ut constat *ex l.* 14. 16. & 17. *tit.* 3. *l.* 1. *Recopilat.* Quando autem dicatur quis regnicola, & quomodo naturalitas consequatur, aut Principis privilegio, aut diuturna habitatione, disputant Valenzuela *ubi supra*, Solorzanus *dist. c.* 29. *n.* 43. D. Franciscus de Amaya *in l. cives* 8. *n.* 33. *C. de incolis, l.* 10. Carleval. *de judiciis t.* 1. *q.* 2. *disp.* 2. *n.* 68. Guttierez *consil.* 7. *n.* 7. Mieres *de majorat.* 1. *part. q.* 51. *n.* 86. Avendanno *de exequend. mandatis l.* 1. *c.* 3. *n.* 5. Azevedo *in l.* 19. *tit.* 3. *l.* 1. *recopilat.* Garcia *de beneficiis*, 7. *par. c.* 9. *n.* 31. Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *l.* 4. *Recopil. glossa* 6. *nu.* 159. Carranza *de partu, c.* 4. *ex n.* 52. Hoc idem observari in Siciliæ provinciis refert Abbas D. Rochus Pirro *t.* 1. *Sicilia sacra, in Ecclesia Messanensi, anno* 1418. In Anglia idem olim observatum fuisse, constat ex eleganti Epistola Eduardi III. Regis Anglorum ad Clement. VI. quam refert Altesserra *ad tit. de postulat. Prælator.* In Gallia idem observari, testis est Matthæus Paris. *anno Christi* 1245. ubi de Innocentio IV. ait: *Eodem tempore, cum vellet Dominus Papa quibusdam prebendis Ecclesiæ Lugdunensis vacantibus quosdam alienigenas consanguineos, vel affines suos, inconsulto Capitulo introducere, restiterunt ei in facie Canonici Lugdunenses, comminantes, & cum juramento obtestantes, quod si tales apud Lugdunum apparerent, non possent eos vel Archiepiscopus, vel Canonici protegere, quin in Rhodanum mergerentur*. Quam Galliæ praxim probant Dadinus Altesserra *de Ducibus l.* 2. *c.* 7. Rebuffus *in praxi, titul. de idiomate, glossa* 1. Rodinus *l.* 1. *de republ. c.* 9. *n.* 61. Chopinus *l.* 3. *de Dominio Franciæ*. In Ungaria *dict. c. bona* 4. In Bœmia, & Polonia idem refert Schifordeg. *tr. ult. q.* 4. In Regno Aragoniæ Calixtus Ramirez *de legibus Regiis*, §. 26. *n.* 64. in Lusitania Cabedo *de patronatu Regio, c.* 27. Pereyra *de manu Regia, t.* 2. *c.* 64. *n.* 30. Acunna *in capit. neminem*, 70. *dist. num.* 9. In Regno Valentiæ Sesse *tom.* 2. *decis.* 167. Apud Neapolitanos, Massilienses, & Venetos idem refert Mastrillus *dist. capit.* 7. *ex num.* 62.

Ex his constat, totius Christiani fere orbis legibus, & moribus statutum, observatumque esse, ut ecclesiastica beneficia non possint aliis conferri, quam iis, qui ex eodem regno, vel provincia, ubi beneficium vacare contigerit, oriundi sint; immo in aliquibus provinciis, non solum ex eodem Regno, verum ex eadem Diœcesi, ubi beneficia sita sunt, debent institui: qua de causa similia beneficia patrimonialia solent appellari, nec fine ratione hoc apud tot gentes observatum esse credi poteſt. Omissis enim variis traditis a Salcedo *ubi supra*. Schifordegero *dict. tr. ult.* ea præcipue considerari valet, quæ respicit commoda, quæ sequuntur ex indigenarum, & incolarum prælatione; & incommoda, quæ proveniunt ex alienigenarum, & extraneorum institutione. Prima enim utilitas considerator in dilectione promiscua Prælati, & Populi; magis enim oriundi a populis amantur, & vicissim populum sibi commissum diligunt, quam exteri: unde ex D. Thoma ita resolvit Zapata *de justitia c.* 8. *n.* 4. & propter amorem, quem originarius habet erga propriam Ecclesiam, debet in ejus administratione præfici, quamvis alii possint absolute digniores reperiri. Deinde peritia idiomatis, quæ magnopere necessaria est in Prælatis, ut muneri suo satisfacere possint, *c. quoniam, de officio ordinand.* Facilius, inquit D. August. *in l.* 19. *de civitate Dei*, animalia diversi generis sibi sociantur, quam diversæ linguæ ejusdem speciei. Diversitas linguæ hominem ab homine alienat; unde inter signa majoris iræ Dei in populum, illa est apud Hieremiam imprecatio, *c.* 5. *Adducam super vos gentem de longinquo, cujus linguam intelligere non possitis*, Ideo *in l. Divus, ff. de tutor.* statuitur, ut tutela detur oriundo ex loco pupilli. Incommoda etiam, & gravissima sequuntur, si exteri, & alienigenæ præficiantur beneficiis. Primum, quia decimas, & stipendia percipiunt ex bonis ab alienis parentibus quæsitis, & actis, & alienorum laborum fructibus fruuntur, contra ea, quæ docentur *in l. Proses, Cod. de servitutibus*, & docte scripsit Cassiodorus *l.* 1. *epist.* 34. ibi: *Copia frumentorum provinciæ debet primum prodesse cui nascitur, quia justius est, ut incolis propria fœcunditas serviat, quam peregrinis commerciis fluviosa cupiditas exhauriat*. Aliud non leve incommodum sequitur, si naturales teneantur pati alienigenam Præsulem, & ab eo regantur, quod ut extremum malorum cominatur Dominus *Dueteron. c.* 28. *v.* 43. his verbis: *advena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te, eritque sublimior: tu autem descendes, & eris inferior: ipse fœnerabit tibi, & tu non fœnerabis ei: ipse in caput, tu eris in caudam*. Accedit publica utilitas, ne exterus in Regno provideatur, propter suspicionem proditionis; facile enim Regni arcana revelabunt. Gomezius; Toletanus *in vita Cardinalis Gimenii, l.* 1. ibi ex sententia Ducis Naxeræ ita ait: *Nequaquam Reipubl. convenire hominem alienissimum provinciæ proventibus in nostrorum caput armari, unde proculdubio motus perniciosi erant emersuri*. Illustrat nunquam satis laudatus D. Franciscus Ramos *in aureo suo syntagm. pro Episcop. Lusit. propos.* 2. *n.* 9. Facit ratio insignis adducta a Cicerone *in orat. pro Cornelio Balbo*, de sacris ex Græcia Romam allatis, quæ tamen fas non erat eum attingere, qui civis non esset, aut fœderatus, vel speciali lege lata civitatis Romanæ jura adeptus; ibi: *Majores nostri sacra pro civibus civum fuere voluerunt, ut Deos immortales scientia peregrina, & externa mente, domestica, & civili precarentur*. Facit lex *in Ecclesiis*, 11. *C. de episc. & cleric.* ubi agitur de vicanis clericis ex eodem vico præcise eligendis; quam illustrat Gothofredus *in l.* 33. *Cod. Theodos. de Episcop. & clericis*; & lex *est verum* 13. *C. de incolis, l.* 10. His, & aliis rationibus moti nonnulli Patres in Concilio Trid. congregati proposuerunt, ut omnia ecclesiastica beneficia cujuscumque diœcesis tantum diœcesanis conferrentur, ut refert Soto *l.* 3. *de justitia, q.* 6. *art.* 2. *ante* 10. *conclus.* Inde cognoscitur, juste in supremo Castellæ Senatu retineri Bullas, ubi alicui extero beneficium in Regnis Castellæ confertur, cum credatur per surreptionem, aut obreptionem tales litteras fuisse impetratas a R. Pontifice, qui non facile vult mutare naturam beneficiorum, & prædecessorum decretis, ac legibus derogare, ut docent justitiam prædictæ retentionis illustrantes Salgado *in suppl. cap.* 4. Salcedo *de lege politica, cap.* 15. & 16. Bruno Chassaing. *de privil. capit.* 1. *propos.* 10.

8 Traditur ratio hujus prohibitionis.

Nec obstat difficultas supra adducta, cui satisfaciendum est asserendo, acceptionem personarum non esse habendam, dum datur eadem ratio in ipsis personis: at si militat diversa ratio, diversum jus est statuendum, *c. de multa*, 28. *in fine*, ubi Abbas, *de prebendis*: in præsenti autem casu militat diversa ratio inter indigenas, & alienigenas; quia illi sunt aptiores, ut supra probavi: unde extraneis, & peregrinis merito præferuntur. Nec augmentum difficultatis adversatur; nam aliud est conferre officia, & Magistratus fœculares regnicolis; aliud vero conferre officia ipsa incolis, & vicinis propriæ civitatis, ubi Magistratus jurisdictionem, & imperium exercere debet: hoc prohibitum est dictis legibus, & lege 11. *tit.* 18. *part.* 1. *l.* 10.

9 Solvitur dubitandi ratio.

BIBLIOTECA CENTRAL

l. 10. *tit.* 2. *l.* 4. *tit.* 3. *l.* 3. *Recopil.* non vero regnicolis prohibitum est extra loca sui domicilii eas dignitates obtinere ut probant Bobadilla, & Solorzano *ubi supra*.

8 Exponitur c. ad decorem, de inst.

Sed huic assertioni aperte opponitur textus *in cap. ad decorem*, 5. *de institutionibus*, ubi ab Innocentio III. corripitur Patriarcha Constantinop. eo quod ad beneficia, & dignitates Ecclesiasticas non admitteret clericos ex omni genere, sed tantum Venetos: & illi præcipit, ut eligat clericos undecumque originem duxerint, dummodo sint idonei: ergo alienigenæ, & exteri ad beneficia Ecclesiastica admitti possunt. Augetur hæc difficultas *ex cap. scriptum*, 40. *de elect.* ubi cum agatur de electione Patriarchæ CP. jubetur, ut de meritis electi, & postulati inquiratur, & an apud Venetos ortus sit: igitur non recte *in d. c. ad decorem*, reprehenditur Patriarcha CP. ex eo quod Venetos tantum ad dignitates Ecclesiasticas admitteret. Pro conciliatione, & expositione horum jurium aliqua fere obliterata historiæ illius temporis vestigia repetenda sunt; sciendum enim est, Constantinopoli obsessa, & occupata anno 1204. (cujus cladis historiam refert late Besoldus *in eod. anno*) junctis Gallorum, Venetorumque copiis, totius exercitus consensu conventum pactum fuisse, ut si imperator CP. ex Francis crearetur, Venetis Patriarchatus deferretur, ne penes unam gentem utraque dignitas remaneret. Balduinus itaque ex Francis summa concordia Imperator renuntiatus fuit, & Thomas Maurocenus ex Venetis Patriarcha urbis designatus fuit, qui statim profectus ad R. Pontificem, ab Innocentio III. confirmatus fuit, ut refert Besoldus ubi supra, *pag.* 236. Unde juxta dictam conventionem jubet Innocentius III. *in d. c. scriptum*, ut in electione Patriarchæ CP. inquiratur, an Venetiis natus esset; sed cum prædictus Thomas voluisset protrahere prædictam conventionem ad alias dignitates, & officia Ecclesiastica, jure optimo Innocentius prohibuit, ne tantum ex Venetis ad ea eligerentur, scripta ad Legatos suos Epistola, cujus pars extat *in d. c. ad decorem*, & aliam refert ex MS. Codice Tolosano Philippus Berterius *diatrib.* 2. *cap.* 3. in hæc verba: *Quod si de cetero solos Venetos in Ecclesia S. Sophiæ Canonicos institueris, aut ad hoc operam impenderis, ut semper in eadem Ecclesia sit Venetus Patriarcha, nulla deinceps ratione poteris excusari: nec illud observes, ut neminem Archiepiscopum præter Venetum in tota facias Romania.* Et alibi ait: *Solos Venetos, vel subjacentes eis, in Ecclesia tua promoves, Francos, & alios probos viros alterius nationis promovere contemnens, volumus ut ab hujusmodi revoceris abusu.* Ex quibus litteris ad Patriarcham CP. missis, & *ex d. c. ad decorem*, facile constat, a Patriarcha CP. ad beneficia Ecclesiastica non admitti Francos, & alios etiam subjectos Imperatori CP. sed tantum Venetos admisisse, quod rationi, & conventioni inter Venetos, & Gallos initæ contrarium erat. Alia adducunt pro ejus textus interpretatione Luna, & Arellanus *d. antimonia* 3. Bossius *d.* §. 2. *n.* 55. Garcia *de benefic.* 7. *part. c.* 9. Sed, ni fallor, hæc est vera illius textus interpretatio.

9 Intelligitur c. significasti de jurepatr.

Secundo opponi solet huic assertioni textus *in c. significasti* 18. *de jurepatronatus*, ubi docetur, Episcopum posse in Ecclesia, ubi habet jus patronatus, Clericum alienæ Diœcesis instituere: igitur exteri, & peregrini ad beneficia Ecclesiastica in aliena Diœcesi eligi valent. Pro hujus textus expositione Lambertinus *de jurepatronat. part.* 1. *l.* 2. *artic.* 24. *quæst.* 7. *pag.* 64. Joannes Nicolaus *eodem tr. l.* 2. *n.* 197. Existimant, specialiter Episcopo permissum esse virtute jurepatronatus, etiam extraneos clericos præsentare, & instituere, ex textu diserto *in c. si quis Episcoporum*, 16. *q.* 3. unde cum textus *in d. cap. significasti*, procedat in Episcopo, qui Clericum præsentavit in aliena Diœcesi, ideo hujusmodi præsentatio sustinetur. Alia prosequitur pro hujus textus interpretatione Lambertinus *ubi supra*, & nos Deo annuente in ejus commentario ea examinabimus.

TITULUS XXIII.

De officio Archidiaconi.

CAPUT PRIMUM.

Ex libro a *Romani Ordinis.*

UT *b* Archidiaconus post Episcopum sciat se *c* vicarium ejus esse in omnibus, & omnem curam in Clero, tam in urbe positorum, quam eorum, qui per Parochias habitare noscuntur, ad se pertinere, sive de eorum conversatione, sive honore, & restauratione Ecclesiarum, sive doctrina Ecclesiasticorum virorum, vel ceterarum rerum studio]: & delinquentium rationem coram Deo redditurus est, & ut de tertio in tertium annum, si Episcopus non potest, parochiam universam *d* circumeat, & cuncta, quæ emendatione indigent, ad vicem sui Episcopi *e* corrigat.

NOTÆ.

1 a ROmani ordinis.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 2. sed nec in veteri Ordine Romano nuper excluso, nec in tomo de divinis officiis, nec in Biblioteca veterum PP. verba hujus textus reperiuntur, sed tantummodo ea leguntur: *Observandum autem est, septem esse regiones urbis Romæ, singulas regiones singulos Diaconos regionarios habere, & uniuscujusque regionis Acolythos per manum Sudbiaconi regionarii Diacono regionis suæ officii causa subditos esse; hos omnes ei, qui Vicarius est Pontificis, obedire, servato unicuique per eum proprii gradus ministeriali ordine.* Sed hæc verborum contextura profecto antiquam Ecclesiæ disciplinam redolet; quæ vero hic leguntur, recentiorem Ecclesiæ usum exhibent: unde existimabat Franciscus Hallierius *lib.* 4. *de hierarch. jurisdict. art.* 4. *pag.* 871. verba relata esse veteris Ordinis Romani; quæ vero in hoc textu transcripta leguntur, addita fuisse ab aliquo ex Romanis Pontificibus, juxta recentiorem Ecclesiæ usum; & ea verba, ut ex veteri Romano Ordine transcripsit Papiensis in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 2. a quo accepit Raymundus, & *in hoc c.* 1. retulit sub eadem inscriptione. Ut autem tempus, auctorem, & historiam hujus libri Ordinis Romani, ex quo etiam citantur textus *in c. unico, de officio Primicerii, cap.* 1. *de officio custodis*, comprehendamus, libet transcribere quæ Melchior Hittorpius lectori scripsit in principio libri de divinis officiis, ubi ita de Ordine Romano præfatur. Quemadmodum, quo sit auctore conscriptus hic libellus, difficile dictu fuerit, ita antiquissimum esse, argumenta non sunt longe petenda. Et mihi quidem aliquando visum, a magistris Romanæ Ecclesiæ tum esse conscriptum, cum Stephano Pontifice, & Pipino primum, deinde Carolo Magno procurante, divina officia Romana cum Romano cantu in Galliam sunt introducta. Quod esse horum ætate, atque item opera factum, Hiduinus Abbas S. Dionysii, Vvalafridus, Sigebertus in chronicis, & ex hoc Leopoldus Babembergensis Episcopus, & alii item auctores sunt. Verisimile enim est, ut hoc facere possent, quod eis imperabatur, descriptum libellum esse, & illis traditum, qui formulas omnes divina officia peragendi complecteretur. Et Antiphonarios quidem Romanos ad hoc allatos, & missos in Franciam, Amalarius noster testis locuples est, qui in prologo ad librum de ordine Antiphonarii, se a Ludovico Pio Aug. ad Gregorium Pontificem Legatum missum esse, ut ab eo Antiphonarios acciperet, commemorat, & responsum retulisse a Pontifice, se quos mitteret, nullos habere: sed qui illic aliquando fuissent, perlatos esse in Franciam, cum nomine Imperatoris Vvala eo legatione functus esset. Idemque mihi de Sacramentario D. Gregorii videtur dicendum. In his enim libris, Sacramentario, inquam, Antiphonario, & Ordine Romano, ipsa divina officia quemadmodum prisci Romani ea peregerunt, continentur, ut divinis officiis ex Romanæ Ecclesiæ more in usum apud Francos, seu Gallos traductis, & ab eis receptis, hos habere ipsos oportuerit, sicut habuisse satis constat. Etenim Albinus, qui in tempus hujus in Gallia mutationis incidit, Sacramentarium, atque Antiphonarium citasse invenitur, & Ordinem Romanum ex professo interpretatus est, cujus tamen nisi uno tantum in loco, non meminit nominatim. Amalarius vero noster ad Antiphonarium, & Sacramentarium collimat semper, atque ea se divina officia explicare velle, quæ his libris contineantur, disertis verbis profitetur: Mihi inquiens, peccator grossa res data est potius ad indagandum, quam exponendum, idest de officio, quod continetur in Sacramentario, & Antiphonario. Et sicut Sacramentarii, atque Antiphonarii persæpe meminit, ita Ordinem Romanum in ore multum, & sæpe habet, eumque diligenter explicat. Quod ubi faciat nominatim, locos aliquot a nobis excerptos subjiciemus, ut conferre hos cum ipso ordine quis possit, & sunt hi: Libri primi capite undecimo, duodecimo, decimotertio, decimoquarto, decimoquinto, trigesimoprimo. Libri tertii capite quinto, decimooctavo, vigesimoseptimo, trigesimoprimo. Libri quarti, capite vigesimotertio, multique alii, non solum in his libris, verum etiam in ordine Antiphonarii. Ex quibus a Gallis hunc quoque libellum cum ceteris, An-

tiphonario, & Sacramentario, tum acceptum esse, cum Romana officia susceperunt, sicut colligi potest; ita quod eo tempore, & eorum quoque in gratiam scriptus sit, quamvis esse verisimile videatur, nondum hinc tamen liquet. Quinimo nobis quædam Amalarii auctoritas persuasit, ut antiquiorem multo esse, non levi conjectura ducti opinemur. Qui capite 21. libri quarti de quadam diei Parasceves consuetudine sic refert: Necnon etiam altitudo signorum, quæ fiebat per vasa ærea, deponitur; & lignorum sonus usquequaque humilior æris sono, necessario pulsatur, ut conveniat populus ad Ecclesiam. Potest, inquit, & in hoc humilior usus Ecclesiæ Romanæ designari antiquis temporibus, quam nunc sit, & præcipue tunc, quando latitabat per cryptas, propter persecutores. Nam adhuc junior Roma quæ antiquis temporibus sub uno Domino cum antiqua Roma regebatur, usum lignorum tenet, non propter æris penuriam, sed propter vetustatem. Quo loco subindicat, quod ligneis signis suo illo tempore Romani non uterentur. Ordo Romanus autem: Feria quinta, inquit, majoris Hebdomadæ, eadem nocte surgunt ad vigilias hora noctis octava, & tangitur campanæ signum, sicut aliis diebus, & post hæc non tangitur ad Matutinum, nisi in nocte sancti Paschæ. Et de Parasceves die: In nocte Parasceves temporarie, idest, media nocte, parvum ligneum signum sonetur, &c. Qui loci satis indicant, usos ligneis signis Romanos tum fuisse, cum libellus hic est scriptus. Jam aliam item consuetudinem sua ætate in usu esse desiisse, quæ aliquando in usu secundum hunc libellum fuit, capite 15. libri primi commemorat. Itaque non absurde, opinor, ratiocinabimur, non eo tempore primum scriptum, sed longe etiam antiquiorem esse: quippe cum nonnulla in eo descripta, & explicata tunc exolevisse, & secus esse observata intelligantur, quamvis cetera adhuc in usu permansissent. Id autem per contrariam consuetudinem sæpe venit, ut res a priscis aliter observari solitæ, in desuetudinem apud posteros veniant, qui præsentia intuentur, eisque contenti fere sunt, parum admodum soliciti de præteritis. Necdum tamen de auctore liquet, quem cum non prodant Interpretes, qui tamen Sacramentarii, & Antiphonarii D. Gregorium; Lectionarii D. Hieronymum auctores nominant, videntur mihi illi ipsi, quisnam fuerit, cognitum non habuisse, & nos idcirco etiam in eo inquirendo frustra laborare maxime cum de antiquitate, atque auctoritate satis constat, quam hi Auctores, atque Interpretes facile conciliare illi possunt. Videturque mihi, quod de nostris Ordinariis, hoc idem de Romano hoc ordine esse dicendum, qui cum auctoritatem quique in sua Ecclesia obtineant, quo auctore tamen scripti sint, nemo facile dixerit, sicut nullius etiam nomen fere præferunt. Sed satis est pubblica his, qua approbati sint, & in usum suscepti, auctoritas. Sic fuisse eum vel per primos officiorum ordinatores publica auctoritate conscriptum, ut secundum eum divina officia celebrarentur; vel ex usu, qui tum obtinebat, ab alio aliquo collectum, & approbatum publice, breviter, secundum ejus præscriptum: divina tum officia peracta. Verumtamen conjecturam nostram proferemus. Gelasianus ille canon sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quo præscribitur, qui, quove tempore scripturæ libri sint per annum legendi in Ecclesiastico officio, per Ordinem Romanum sparsus habetur. Atque ipse Ordo post explicatum Missæ ordinem, sic quoque incipit: In Christi nomine. Incipit ordo Catholicorum librorum, qui in Ecclesia Romana ponuntur ad legendum. Et exemplar mihi unum fuit, in quo eodem ordine, quo sunt in ipso Gelasii canone ante reliquum ordinem, simul, & non quemadmodum in reliquis codicibus, sparsim ea haberentur. Gelasium autem divinorum quoque officiorum ordinatorem fuisse, Sacramentorum præfationes, orationes item conscripsisse, in ejus vita legitur, & quod de Gregorio commemorant Scriptores, satis arguit, scilicet quod Gelasianum codicem emendarit, & in commodum ordinem digesserit, superflua resecarit, & in unius libelli formam coarctarit, cui, Libri Sacramentorum, titulum fecerit. Ut vel ab eo, vel ejus auctoritate conscriptum esse, cujus in eo, is canon, quem diximus, integer habetur, forte colligi possit. Sed conjectura hæc tantummodo est, cui quantum tribuere velis tuum sit arbitrium. Nos de auctore non amplius soliciti erimus, quibus Albini, Amalarii, Micrologi, aliorumque, qui suis eum commentariis sunt dignati, ad ejus antiquitatem, auctoritatemque contestandam, sufficit testimonium. Porro nostra hac ætate doctissimus vir, & antiquitatis non solum vetustæ Romanæ, verum Christianæ quoque, & Ecclesiasticæ, omnisque historiæ diligentissimus investigator Onuphrius Panuinus, in libello, quem de interpretatione multarum vocum ecclesiasticarum, hoc anno in lucem emisit, hunc se quoque habuisse significat, & in his vocibus; Patres Diaconiæ, Subdiaconus oblationarius, Schola cantorum, Archiparaphonista, Nomenclator, mentionem facit nominatim. Ex quo obscurarum vocum explicatio, quæ hic occurrent, repeti potest. Unum adjiciemus, videri nobis ordinem Romanum interpolatum esse, & ex Albino quidem, cujus hic multa invenimus, aut si hoc non sit, Albinum multa ex eo exscripsisse. Sed alterum illud mihi magis probatur, ejusque meæ sententiæ rationes proferre possem. Sed quemadmodum tribus eum libris MSS. invenimus, ita exhibuimus, nihil neque addentes, neque resecantes, ne tibi præjudicaremus, & tuum tibi judicium integrum constaret.) Quare credo, Ordinem Romanum additum, immaturumque fuisse a Bernoldo Presbytero Constantiensi, qui floruit sub Henrico Imperatore, quibusdam detractis, & additis juxta usum, quem tempore suo in Ecclesia agnoscebat, ut etiam docuit Hugo Menardus *in præfatione ad librum Sacram. D. Gregorii, ad finem.*

b *U. Archidiaconus.*) Antequam officia, jurisdictionem, & potestatem Archidiaconorum referam tam ex prisco, quam recentiori Pontificio jure, pro expositione decisionum, quas Raymundus sub hoc titulo compilavit, aliqua circa nomen, originem, & progressum hujus officii, seu dignitatis prælibanda duxi. In primis sciendum est, post Christi in cælos ascensionem, Apostolos ex 72. discipulis septem Diaconos elegisse, & ordinasse, ut refertur *Actuum Apost. c.* 6. & confirmant D. Cyprian. *epist.* 64. ibi: *Diacones post ascensum Domini Apostoli sibi constituerunt, sui, & Ecclesiæ ministros.* Isidor. *l.* 2. *de Divinis offic. c.* 8. quem numerum retinens Evaristus *epist.* 1. relata *in c. Diaconi*, 11. *dist.* 93. statuit, ut in unaquaque civitate septem Diaconi instituerentur, quod & confirmatum fuit canone 15. Synodi Neocæsariens. Et cum urbs Romana post incendium Neronis septem tantum regiones contineret, Tacitus: *In regiones quatuordecim Roma dividitur, quarum quatuor integræ manebant, tres solo dejectæ, septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant lacera, & semiusta*: ideo Fabianus septem illos Diaconos per eas regiones divisit, ut non solum altari ministrarent, verum & fidelibus subvenirent de Ecclesiasticis facultatibus, & fidelium oblationibus. Hinc regiones illæ dictæ fuerunt Diaconiæ; & Diaconi appellati regionarii. D. Gregorius *l.* 9. *epist.* 24. & *l.* 4. *epist.* 34. Postea Cardinales Diaconi dicti fuerunt, *c. a Subdiacono*, 93. *dist.* quia cardini, & custodiæ unius tituli mancipati fuerunt, ut eorum historiam referens tradit Cohelius *in notitia Card. c.* 7. Hunc septenarium numerum Diaconorum longo tempore in Ecclesia durasse, tradunt Panuinus *de septem urbis Ecclesiis, c.* 3. Ciaconius *de vitis Card. t.* 1. *pag.* 43. postea tamen cum tanto oneri numerus iste sufficere non posset, alii septem constituti fuerunt, ut uni Episcopo prædicanti adessent, juxta dictum Evaristi decretum relatum *in d. c. Diaconi*, qui testimoniales dicebantur; alii ut Pontifici celebranti ministrarent, tam in Palatio, quam in Basilica: quare interdum Palatini, interdum Basilicarii appellabantur; alii stationibus, & Litaniis præponebantur, qui dicti fuerunt stationarii; & alii denique ut mensis communibus ministrarent, egenorum, viduarumque necessitatibus consulerent, *can.* 16. *Sextæ Synodi*, quem injuste ut apocryphum rejiciunt Coriolanus, & Severinus *in ejus notis*, Baronius *anno* 34. *n.* 143. Roussclius *lib.* 2. *histor. Pontif. jurisdict. c.* 11. *num.* 2. Diaconorum nonnulla ministeria recensuimus in apparatu ad hæc commentaria. 2

3 Archidiaconus quis.

Quorum Diaconorum antiquior, priorque dictus fuit Archidiaconus, idest Princeps Diaconorum, *c. unico, de scrutinio in ordine*; quod nomen jam a temporibus Conc. Nicæni usitatum legimus can. 58. ipsius, juxta Pisanam editionem. Secundi ordinis Antistes appellatur a Sidonio *l.* 4. *epist.* 11. & 25. notat Bulengerus *de Imper. Rom. l.* 8. *c.* 48. Primis Ecclesiæ temporibus, cum Presbyteri tantum sacris Ecclesiæ ministeriis, & orationi vacarent, quæcumque ad Ecclesiæ ornatum pertinebant, Archidiaconus disponebat, lites, jurgiaque componebat, & omnium negotiorum, rerumque Ecclesiæ procurator, & administrator erat, *can.* 57. *Synodi Laodicenæ*, Prudentius *in hymno S. Laurentii*, notavit Savarus *ad Sidonium, d. ep.* 25. Adeo eorum dignitas primis Ecclesiæ sæculis aucta fuit, ut divitiarum, quas administrabant, potentia freti, clientela Diaconorum, & aliorum ministrorum, quibus imperitabant, & assiduo Episcoporum, in quorum comitatu versabantur, favore intumescentes, cœperunt primas sedes occupare, & non solum presbyteris anteferri, *c. legimus*, 93. *dist.* verum & Episcopis anteponi, & sibi populum segregare, & regere, *c. diacono*, 93. *dist.* Concil. Illiberit. *can.* 77. Synodus Antiochena *can.* 5. late probavi *in cap. statuimus*, 15. *de majorit. & obed.* Eorum autem audaciam a variis Patribus reprehensam, Conciliorumque decretis cohibitam, tandem consuetudine, & demum lege approbatam in legitimam, & ordinariam potestatem paulatim transiisse, in hoc titulo passim notavimus.

Archidiaconi autem officium a Principe Levitarum repetit And. Sausay *de mysticis Gall. script. f.* 111. Certum tamen est, jam a primis Ecclesiæ sæculis Archidiaconos ordinatos fuisse; siquidem eorum mentio reperitur apud Optatum Millevit. *l.* 1. *Cum correptionem Archidiaconi Cæciliani ferre non posset.* Isidor. *l.* 2. *de divin. offic. c.* 10. in Concil. Emerit. *can.* 10. Toleto 4. *can.* 4. Cabil. 2. *can.* 15. Paris. 2. *can.* 7. Matiscon. 1. *can.* 8. Aurel. 4. *can.* 20. Agath. *can.* 20. & 23. Altissiod. *can.* 6. 10. & 43. Brac. 1. *can.* 5. In initio actor. Conc. Chalced. apud Hormisd. *ep.* 36. Leon. Mag. *ep.* 92. Jam ab illis temporibus Archidiaconis varia munera credita fuerunt, quare dicuntur oculi, & baculi Episcoporum *in c. ad hæc, hoc tit.* & a Fulberto *ep.* 34. qui ait: *Archidiaconum non tantum esse Episcopi oculum, sed dispensatorem pauperum, & incipientium catechizatorem.* Arnulfus Sigiensis *tr. in Girard. c.* 1. *Animarum custodes, Episcopales oculi, Ecclesiæ columnæ.*

Unde illi publicam reconciliationem pœnitentibus dabant, *capit.* 2. *de furt.* ordinandos Episcopis repræsentabant, ut probavi *in capit. unic. de scrut.* Episcopo celebranti, & prædicanti assidebant, ut passim legitur in Pontificali Romano, imo & solemniter prædicabant; carceres visitabant. Concil. Aurel. 5. *canon.* 20. precesque in Ecclesia obtulisse refert D. Chrysostom. *hom.* 14. *in epist. ad Rom.* Quod illis prohibitum reperies in Concil. Arelat. 2. *can.* 15: *Ne deinceps offerant Diaconi.* Pro cujus expositione videndus est Sausay *ubi supra*. Viduarum, pupillorum, & peregrinorum cura illis com- 4

BIBLIOTECA CENTRAL